

Riksadvokatens publikasjoner nr. 2/2007

Strafferabatt ved tilståelse

***En gjennomgang av forarbeider
og avgjørelser fra Høyesterett***

Riksadvokaten

15.05.07

FORORD

Redusert straff på grunn av tilståelse har stor betydning og reiser en del vanskelige spørsmål, både av prinsipiell og praktisk art. Høyesterett har gjennom en rekke avgjørelser de senere år angitt viktige generelle retningslinjer for anvendelsen av straffeloven § 59 annet ledd og gitt nærmere anvisning på hvordan bestemmelsen skal benyttes i praksis. Denne rettspraksis gjør det nå mulig å sende ut et systematisert materiale til politiet og påtalemyndigheten.

Dette kompendiet inneholder artikkelen ”Strafferabatt ved tilståelse – en gjennomgang av forarbeider og avgjørelser fra Høyesterett”, en tabellarisk oversikt over de relevante dommer og kjennelser fra Høyesterett og riksadvokatens rundskriv nr. 3/2007 om strafferabatt ved tilståelse.

Arbeidet med artikkelen ble påbegynt av daværende stud.jur. Ingvild Bruce under studentpraktikantopphold ved Riksadvokatembetet sommeren 2005. Hennes utkast er senere bearbeidet og ajourført med ny rettspraksis frem til 1. mai 2007, i første rekke av ass. riksadvokat Hans-Petter Jahre. Ettersom straffeloven § 59 annet ledd lar rettens skjønn være avgjørende ved vurderingen av rabattspørsmålene er rettspraksis en særlig viktig rettskilde. De viktigste avgjørelsene fra Høyesterett er derfor bredt omtalt i artikkelen. Den er redigert og utformet med tanke på bruk som oppslagsverk i praksis og inneholder derfor atskillige gjentakelser. Høyesteretts avgjørelser er dessuten sitert i større omfang enn det som er vanlig i juridiske fagartikler av hensyn til bruksverdien for påtalemyndigheten.

Av hensyn til kompendiets omfang har en naturlig nok ikke tatt inn fullstendige utskrifter av Høyesteretts avgjørelser, men utarbeidet en tabellarisk oversikt over rettspraksis som også viser til enkelte avgjørelser som ikke er omtalt i artikkelen, se vedlegg 1.

For at ordningen skal virke etter sin hensikt er ensartet påtalepraksis av stor betydning. Riksadvokaten har derfor i rundskriv 3/2007 gitt mer operative retningslinjer til påtalemyndigheten, se vedlegg 2.

Oslo, 15. mai 2007

Tor-Aksel Busch

1	INNLEDNING	5
1.1	Bakgrunn	5
1.2	Riksadvokatens retningslinjer fra 2001	5
1.3	Praktiseringen av bestemmelsen	6
1.3.1	Domstoladministrasjonens undersøkelse i 2004	6
1.3.2	Politiets statistikk (2001-2006) og riksadvokatens høring (2004)	6
1.3.3	Justisdepartementets høringsnotat (september 2006) om hurtigere straffesaksbehandling og Domstoladministrasjonens undersøkelse (2007)	7
2	NÆRMERE OM TOLKNINGEN AV STRAFFELOVEN § 59 ANNET LEDD	8
2.1	”Uforbeholden tilståelse”	8
2.2	”Skal retten ta denne i betraktning”	12
2.2.1	Konkret vurdering	12
2.2.2	Rabattens størrelse	12
2.3	”Mildere straffart og under minstestraft”	13
2.4	Andre reaksjoner enn straff	15
2.5	Forklaringer som ikke fyller vilkårene i § 59 annet ledd	15
3	STRAFFELOVEN AV 2005	17
4	VURDERINGEN AV OM RABATT SKAL GIS	19
4.1	Generelt	19
4.2	Momenter	19
4.2.1	Angivelse av momenter i forarbeidene	19
4.2.2	Betydning for offer eller pårørende	20
4.2.2.1	Generelt	20
4.2.2.2	Seksualforbrytelser	20
4.2.2.3	Voldsforbrytelser	23
4.2.3	Betydning for etterforskning og iretteføring	24
4.2.3.1	Generelt	24
4.2.3.2	Tilståelsens materielle virkning:	25
	Narkotikaforbrytelser	25
	Seksualforbrytelser	29
	Voldsforbrytelser	30
	Betydningen av siktedes subjektive oppfatning	31
4.2.3.3	Tilståelsens prosessuelle virkninger	31
	Narkotikaforbrytelser	31
	Seksual- og voldsforbrytelser	33
	Vinningsforbrytelser	34
4.3	Særlig om samfunnsstraff	35

4.4	Særlig om deldom	37
4.5	Andre grunnlag for straffereduksjon	38
4.6	Særlig om tilståelsesdom	40
4.7	Særlig om forelegg	41
5	SYNLIGGJØRING AV RABATT	42
5.1	Generelt	42
5.2	Narkotikaforbrytelser	44
5.3	Vinningsforbrytelser	45
5.4	Seksualforbrytelser	45
5.5	Voldsforbrytelser	45
6	FORHÅNDSTILSAGN OM STRAFFEPÅSTAND	45
7	OPPSUMMERING	51
8	VEDLEGG	53

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

Straffeloven § 59 annet ledd om strafferabatt ved uforbeholden tilståelse ble tilføyd ved endringslov 2. mars 2001 nr. 7, som trådte i kraft straks.

Regelen innebærer at retten har plikt til å ta en uforbeholden tilståelse i betraktning ved straffutmålingen, jf. § 59 annet ledd første punktum. Dessuten gir annet ledd annet punktum hjemmel for å sette straffen under det lavmål som er angitt i straffebudet, eller til en mildere straffart. Om strafferabatt skal gis, og hvor stor den i tilfelle skal være, beror på en konkret vurdering.

Formålet med lovendringen var å øke betydningen av en tilståelse. Det ble særlig lagt vekt på at tilståelser leder til at flere saker blir oppklart, prosessøkonomiske hensyn – raskere og enklere saksbehandling – og hensynet til fornærmede.¹

De aktuelle forarbeidene er Ot. prp. nr. 81 (1999-2000) og Innst. O. nr. 45 (2000-2001).

Formålet med denne artikkelen er å gi en oversikt over lovbestemmelsens forarbeider og å gjennomgå relevant høyesterettspraksis. Høyesteretts skjønnsanvendelse ved vurderingen av om og i tilfelle hvor stor strafferabatt som skal gis, herunder hvilke momenter som er relevante, og hvilken vekt disse tillegges, gis særlig oppmerksomhet. Synliggjøring av strafferabatten, både i domspremisser og i aktors prosedyre, understrekes og illustreres.

En tilståelse vil ofte ha betydning som bevis i straffesaker mot andre, og etter fast praksis kan dette tillegges vekt ved straffutmålingen. Det samme kan annet samarbeid med politiet som ledd i etterforskning av forbrytelser mot andre.² De prinsipper som gjelder i denne forbindelse, behandles ikke nærmere her.

1.2 Riksadvokatens retningslinjer fra 2001

På statsadvokatmøtet i 2001 ga riksadvokaten enkelte direktiver om praktiseringen av bestemmelsen, der hovedpunktene var disse:

- Ordningen skal brukes aktivt.
- Om det skal gis straffereduksjon og hvor stor den i tilfelle skal være, må avgjøres ut fra en konkret vurdering. De viktigste momentene er hvilken betydning tilståelsen har hatt for fornærmedes situasjon og hvor stor prosessøkonomisk gevinst den har medført. Som veiledende nivå for de tilfeller hvor tilståelsen tillegges betydelig vekt angis 1/3 reduksjon av straffen.
- Rabatten må synliggjøres. Påtalemyndigheten skal i påtegningen ved begjæring om tilståelsesdom og i prosedyre ved hovedforhandling gi uttrykk for sin

¹ Ot. prp. nr. 81 (1999-2000) side 36, se også Rt. 2002 s. 1591.

² Se for eksempel Rt. 2005 s. 314 avsnitt 19-25 og Rt. 2005 s. 1235 avsnitt 16.

vurdering av om tilståelsen bør medføre straffereduksjon og i tilfelle hvor stor denne bør være.

1.3 Praktiseringen av bestemmelsen

1.3.1 Domstoladministrasjonens undersøkelse i 2004

På oppdrag fra Justisdepartementet har Domstoladministrasjonen undersøkt domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser. Rapporten ble avgitt til departementet i april 2004, og hovedfunnene er oppsummert slik:³

- De fleste dommere synes å ha en bevisst holdning til bruken av tilståelsesrabatt, og det har vært en omlegging av praksis i retning av å tillegge tilståelser større vekt ved straffutmåling.
- Det er et relativt stort antall saker med tilståelse hvor strafferabatt ikke er gitt, men det er vanskelig å bedømme om dette er en for stor andel av sakene.
- Synliggjøring av rabatten er viktig for at flere skal motiveres til å gi uforbeholden tilståelse, men her har lovendringen ikke hatt den ønskede effekt. Problemet med manglende synliggjøring av rabatten gjelder både i første og annen instans, men er særlig fremtredende i førsteinstansen.
- Det er stor enighet om hvilke forhold som er relevante for vurderingen av tilståelsens betydning. Undersøkelsen tyder likevel på at dommerne har noe ulik holdning til spørsmålet om tilståelsen bør telle dersom den ikke har betydning for oppklaringen av saken, typisk fordi det allerede foreligger fellede bevis. Det synes å være enighet om at tilståelse tillegges mindre vekt i slike tilfeller, men en del dommere mener at tilståelse av prosessøkonomiske hensyn bør tillegges en viss vekt også her, typisk fordi saken kan behandles som enedommersak.
- Ettersom rabatten i svært liten grad blir synliggjort i domspremissene, gir undersøkelsen i liten grad svar på hvor stor rabatten vanligvis er. I de få tilfeller rabatt i form av redusert fengselsstraff blir konkretisert, gis det en straffereduksjon innenfor spekteret 10 % - 33 %.
- Lovendringen har ikke ført til at flere saker kan behandles som tilståelsessak (enedommersak). Det har ikke vært noen økning i antallet tilståelsessaker sett i forhold til antallet meddomsrettssaker.
- Dommerne mener at aktor i for liten grad legger vekt på tilståelsen ved straffepåstanden.

1.3.2 Politiets statistikk (2001-2006) og riksadvokatens høring (2004)

Opplysningen i Domstoladministrasjonens rapport om at lovendringen ikke har medført en større andel saker med tilståelsesdom bekreftes av politiets statistikk over

³ Rapporten side 20-22. Se også omtalen av undersøkelsen i Ot. prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven) side 372-373.

påtaleavgjørelser i forbrytelsessaker.⁴ I 2001 utgjorde tiltalebeslutningene 58 % av de avgjørelser som innebærer at saken fremmes for retten, mens 42 % var begjæringer om tilståelsesdom. I 2003 hadde andelen begjæringer om tilståelsesdom sunket til 35 % (og andelen tiltaler tilsvarende steget til 65 %). I 2004 økte andelen begjæringer om tilståelsesdom til 40 %, mens den falt igjen til 38 % i 2005 for så å bli liggende på dette nivå i 2006 (38,5 %). Det er store lokale variasjoner. Som eksempel nevnes at i statsadvokatregionene lå Trøndelag høyest i 2005 med 59,5 %. Lavest andel begjæringer om tilståelsesdom var det dette året i Troms og Finnmark med 27,1 %.

Som ledd i oppfølgingen av de direktiver som ble gitt på statsadvokatmøtet i 2001, gjennomførte riksadvokaten ved årsskiftet 2003-2004 en høring hos statsadvokatembetene og politimestrene om bruken av strafferabatt ved tilståelse.

Høringen viste at det finnes liten eller ingen oversikt over hvor ofte og i hvilken utstrekning slik rabatt gis, men inntrykket er at § 59 annet ledd anvendes nokså hyppig både av påtalemyndigheten og domstolene. Bestemmelsen synes å ha størst betydning i saker om narkotika- og vinningskriminalitet.

Også her var det i hovedsak enighet om hvilke momenter som bør være de viktigste i vurderingen av om strafferabatt ved tilståelse skal gis. Spesielt fremhevet man tilståelsens bevisverdi, på hvilket tidspunkt den framkom, de prosessøkonomiske gevinster av tilståelse og hensynet til fornærmede.

Det ble opplyst at aktor normalt angir overfor domstolen hvor stor rabatt som bør gis, men man var usikker på hvor stor rabatt som faktisk blir gitt og hvorledes domstolene foretar sin vurdering. Etter statsadvokatenes oppfatning blir rabatten sjelden konkretisert i domspremissene.

Statsadvokatene var uenige om ordningen hadde ført til flere tilståelser og hvilke prosessøkonomiske gevinster den hadde medført. Dette gjenspeiler lokale variasjoner i praktiseringen av ordningen, som man også ser i politiets statistikk.

Høringen viser at det er et betydelig forbedringspotensial når det gjelder informasjon om ordningen til mistenkte.

1.3.3 Justisdepartementets høringsnotat (september 2006) om hurtigere straffesaksbehandling og Domstoladministrasjonens undersøkelse (2007)

I høringsnotatet fra september 2006 om hurtigere straffesaksbehandling drøfter Justisdepartementet en rekke mulige tiltak for å redusere saksbehandlingstiden i straffesaker. Ett av temaene er om det bør gjøres endringer i reglene om tilståelsesrabatt, jf. pkt. 11 i notatet. Med utgangspunkt i Domstoladministrasjonens (DAs) undersøkelse fra 2004 legger departementet her til grunn at ordningen ikke har virket som forutsatt. DA gjennomførte en oppfølgende undersøkelse i 2006.⁵ Denne viste at det har vært en klar utvikling siden forrige undersøkelse. Mens det i tilståelsessaker i første instans i det undersøkte tidsrom i 2006 ble

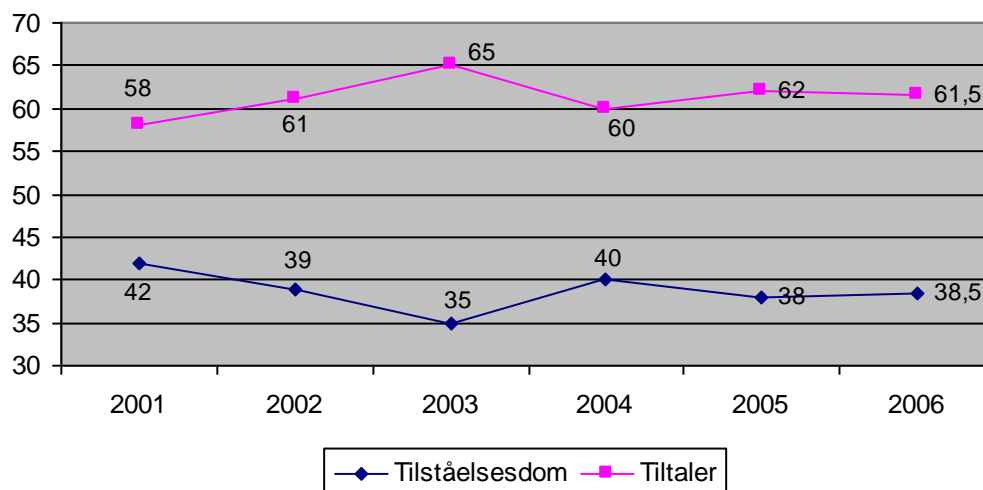
⁴ Strasak (Jus 322). Se graf nedenfor under pkt. 3.3.4.

⁵ Denne er omtalt i artikkelen "Mer synlig tilståelsesrabatt" i domstolsmagasinet "Rett på sak" nr. 4/2006 og på DAs hjemmeside. Rapporten om undersøkelsen forelå i februar 2007: "Tilståelsesrabatt – en oppfølgende undersøkelse om domstolenes bruk av strafferabatt ved tilståelser basert på undersøkelse i 2004"

gitt rabatt i 35 % av sakene med tilståelsesdom, var andelen bare 10 % i 2004 i de samme domstoler. I meddomsrettssakene ble det gitt synlig rabatt i 47 % av sakene mot 7 % i 2004. I lagmannsrettene er de tilsvarende tall 49 % i 2006 mot 21 % i 2004. Det er noe usikkert hvor stor del av endringene som skyldes økt bruk av rabatt og hvor stor del som skyldes at domstolene har blitt flinkere til å synliggjøre rabatten.

Ser man til sammenligning på påtaleavgjørelsene, er det der, som nevnt foran under pkt.3.3.2, ingen tydelig tendens i retning av flere tilståelsesdommer. Figuren nedenfor viser hvordan de sakene som bringes inn for retten, er fordelt mellom tiltaler og begjæringer om tilståelsesdom i årene fra 2001, da lovendringen kom, til 2006. Som man ser, er bildet nokså stabilt med en andel begjæringer om tilståelsesdom på ca 40 % eller noe i underkant av dette for landet sett under ett. Gjennomsnittstallene dekker som nevnt over ganske store forskjeller mellom politidistriktene.

Påtaleavgjorte forbrytelser med iretteføring -
prosentvis fordeling - 2001-2006-I (jus 322)

2 NÆRMERE OM TOLKNINGEN AV STRAFFELOVEN § 59 ANNET LEDD

2.1 ”Uforbeholden tilståelse”

Av forarbeidene fremgår det at ”[u]ttrykket uforbeholden tilståelse skal forstås på samme måte som i straffeprosessloven § 248 om dom i forhørsrett”.⁶

Kravet til uforbeholden tilståelse innebærer at siktede gir en (rettslig) forklaring som reservasjonsløst dekker den faktiske side av det som kreves for straffbarhet, det vil si de subjektive og objektive vilkår for straff, jf. for eksempel Rt. 1991 side 7.⁷ At dette er tilfellet må fremgå av forklaringen og kan ikke slutes av siktedes konkludente adferd, jf. Rt. 1999 side 243.

⁶ Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) side 44, jf. også Rt. 2002 side 993 (Baneheia), Rt.2005 side 559 og Rt. 2006 side 669.

⁷ Bjerke og Keiserud: Straffeprosessloven, Kommentartutgave, Bind II, 3. utg., side 898.

Etter praksis er det ikke tilstrekkelig at siktede erkjenner straffeskyld, dersom hans forklaring ikke dekker den objektive og subjektive gjerningsbeskrivelse. På den annen side er det heller ikke nødvendig at siktede erkjenner straffeskyld, såfremt forklaringen viser at straffbarhetsvilkårene er oppfylt. Dette fremgår blant annet av *Rt. 2005 side 559* der førstvoterende uttaler:⁸

”Uttrykket uforbeholden tilståelse i § 59 andre ledd skal forstås på samme måte som i straffeprosessloven § 248 om tilståelsesdom, jf. Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) side 44. Johs. Andenæs: Norsk straffeprosess bind I (2000) sammenfatter på side 412-413 høyesterettspraksis om kravet i § 248 slik:

« Som vi har sett er det ikke tilstrekkelig at siktede erklærer seg skyldig. Et annet spørsmål er om det er *nødvendig* at han gjør det. Dette har Høyesterett svart nei på. Det er tilstrekkelig at siktede har tilstått de faktiske forhold som dommen bygger på. Det er ikke nødvendig at han har erkjent at forholdet rammes av straffeloven (jf. *Rt. 1982 side 808*, *Rt. 1986 side 145*).

Disse prinsipper kommer til anvendelse også når domfellelse etter et straffebud forutsetter en skjønnsmessig vurdering, f.eks. av om et forhold er uaktsomt, urimelig eller usømmelig. Tilståelsen må i så fall omfatte de faktiske forhold som er grunnlag for lovens karakteristikk ... Derimot er det ikke nødvendig at siktede erkjenner at dette faktiske forhold rammes av lovens karakteristikk (uaktsomt, urimelig, usømmelig, jfr. *Rt. 1995 side 926*). »

Jeg finner på denne bakgrunn at tilståelsen i relasjon til § 59 annet ledd må dekke alle de faktiske forhold som gjør handlingen straffbar – både av objektiv og subjektiv art. Derimot kan det ikke kreves at siktede har erkjent straffeskyld.”

En ikke uvanlig situasjon er at mistenktes erkjennelse gjelder et mindre omfattende forhold enn politiets siktelse går ut på. Her har det i forhold til straffeprosessloven § 248 vært lagt til grunn at tilståelsen ikke er uforbeholden dersom dommeren har inntrykk av at siktede bevisst forsøker å redusere omfanget av sin straffeskyld. I Høyesteretts dom i *Rt 2006 side 669* kom spørsmålet opp i relasjon til § 59. Saken gjaldt fremme av andres prostitusjon som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, jfr. strl. §§ 202 første ledd og 60a. Høyesterett la til grunn at forklaringen ikke omfattes direkte av § 59 annet ledd med mindre den har et slikt innhold med hensyn til det påtalte forholdet at den ville ha gitt grunnlag for tilståelsesdom. Forklaringen oppfylte ikke dette vilkåret, men ble likevel tillagt en viss vekt ved straffutmålingen. Førstvoterende uttalte blant annet:⁹

”Et spørsmål i saken har vært om bestemmelsen i straffeloven § 59 andre ledd om « tilståelsesrabatt » kommer til anvendelse. Lagmannsrettens flertall reduserte fengselsstraffen med seks måneder under henvisning til « prinsippet i straffeloven § 59 andre ledd ». Jeg forstår utsagnet slik at lagmannsretten kom til at det ikke var grunnlag for direkte anvendelse av § 59 andre ledd, idet det ikke forelå noen uforbeholden tilståelse.

Dette standpunktet er jeg enig i. Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) side 44 første spalte uttales det at « [u]ttrykket 'uforbeholden tilståelse' skal forstås på samme måte som i straffeprosessloven § 248 om dom i forhørsrett ». Dette er fulgt opp i *Rt-2005-559* i avsnitt 18.

Jeg forstår tingrettens og lagmannsrettens dommer slik at A har erkjent handlinger som oppfylte minstekravene for å domfelle ham etter de aktuelle straffebudene. Men etter min mening er ikke

⁸ Avsnitt 18 og 19

⁹ Avsnitt 22-27

dette uten videre tilstrekkelig til at det foreligger en « uforbeholden tilståelse »: Rt-1992-1466 gjelder den tidligere bestemmelsen i straffeprosessloven § 6 som gav herreds- og byretten kompetanse til ved « uforbeholden tilståelse » å behandle straffesaker med strafferamme fengsel inntil ti år. Høyesterett kom her til at når tiltalen og domfellelsen gjaldt et kvantum på 15 kg hasj, kunne ikke en erkjennelse av å ha hatt befattning med åtte kg regnes som uforbeholden tilståelse. Under henvisning til denne avgjørelsen uttaler Andenæs i Norsk Straffeprosess bind I (2000) side 414 blant annet at « [h]ar dommeren inntrykk av at siktede bevisst forsøker å redusere omfanget av sin straffeskyld, vil det ikke være riktig å avsi dom i forhørsrett. I et slikt tilfelle kan man neppe si at tilståelsen er uforbeholden. » Denne forståelsen av hva som kan regnes som « uforbeholden tilståelse » er jeg enig i.

Etter min mening må henvisningen i forarbeidene til straffeprosessloven § 248 forstås slik at forklaringen ikke omfattes direkte av straffeloven § 59 andre ledd med mindre den har et slikt innhold med hensyn til det påtalte forholdet at den ville ha gitt grunnlag for tilståelsesdom. Dette kan også være tilfellet dersom det foreligger et avvik av betydning mellom forklaringen og siktelsen/tiltalebeslutningen med hensyn til omstendigheter som hører under straffespørsmålet.

I vår sak kommer denne reservasjonen til anvendelse: Ved behandlingen av inndragningskravet la tingretten til grunn at A hadde mottatt et brutto utbytte på ca. 3,8 millioner kroner, og at han hadde hatt en fortjeneste på ca. tre millioner kroner. Hans forklaring var at han hadde tjent mellom 50 og 80 tusen euro på virksomheten i Norge - altså ca. 1/5 av det tingretten fant bevist at han hadde tjent. Det er åpenbart at dersom denne forklaringen hadde blitt lagt til grunn, ville domfellelsen ha omfattet en atskillig mindre omfattende virksomhet enn det som er lagt til grunn. Straffen ville dermed ha blitt betydelig lavere. Hans forklaring hadde dermed klart ikke gitt grunnlag for å avsi tilståelsesdom.

Selv om en forklaring ikke omfattes direkte av § 59 andre ledd, vil den likevel kunne tillegges en viss vekt ved straffutmålingen. Tingretten, som hadde en langt mer omfattende bevisførsel enn lagmannsretten, uttaler at « hans erkjennelse ikke går lenger enn hva som fremkommer av andre bevis i saken ». Dersom dette legges til grunn, kan jeg ikke se at det ville være grunnlag for redusert straff som følge av hans forklaring. Lagmannsrettens flertall la imidlertid til grunn at « det var av en viss betydning for politiets etterforskning og den senere behandling av saken, at A bekreftet at han hadde deltatt i bordellvirksomheten og forklarte seg om dette ». Selv om betydningen ikke er nærmere konkretisert, har jeg ikke grunnlag for å fravike dette, jf. at lagmannsrettens bevisbedømmelse ifølge kjæremålsutvalgets beslutning skal legges til grunn for straffutmålingen. Jeg tillegger dermed hans innrømmelser en viss betydning.”

Rt. 2006 side 809 gjaldt straffutmålingen for seksuell omgang med barn under 14 år (straffeloven § 195 første ledd første straffalternativ). Lagmannsretten hadde lagt til grunn at tiltalte trodde at fornærmede var 15 år, men hadde opptrådt uaktsomt i så måte, jf. *Rt. 2005 side 833*.¹⁰ Domfelte hadde erkjent de faktiske forhold. Ettersom domfelte holdt fast ved at han trodde fornærmede var 15 år, anså ikke lagmannsretten tilståelsen som uforbeholden. Høyesterett var ikke enig i dette. Førstvoterende uttaler:¹¹

”I dette tilfellet har domfelte erkjent alle faktiske forhold som danner grunnlaget for aktsomhetsvurderingen. Etter min mening må dette være tilstrekkelig til at vilkårene for en uforbeholden tilståelse i forhold til straffeloven §59 annet ledd, foreligger, jf. *Rt 1995 side 926*. Vi står med andre ord overfor en uforbeholden tilståelse, som etter straffeloven §59 annet ledd skal tas i betraktning ved straffutmålingen. Både aktor og forsvarer har vært enig i denne konklusjonen.”

¹⁰ Ved plenumsavgjørelsen i *Rt. 2005 side 833* kom Høyesterett til at bestemmelsen om villfarelse om alder i straffeloven § 195 tredje ledd må tolkes slik at det gjelder samme aktsomhetskrav her som i straffeloven § 196 tredje ledd. Bestemmelsen ville ellers stride mot uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2.

¹¹ Avsnitt 19

I *Høyesteretts dom av 1. mars 2007*¹² hadde tiltalte forklart seg om de faktiske forhold, men nektet straffeskyld, fordi han mente at hans bistand ikke kunne regnes som medvirkning til de aktuelle narkotikaforbrytelser. Førstvoterende viser til Rt. 2005 side 559 og fremholder:¹³

”I samsvar med hva som gjelder for tilståelsesdom, understreker førstvoterende i avsnitt 19 i denne avgjørelsen at tilståelsen må dekke ”alle de faktiske forhold som gjør handlingen straffbar – både av objektiv og subjektiv art. Derimot kan det ikke kreves at den siktede har erkjent straffeskyld”. Straffeloven § 59 andre ledd kommer etter dette til anvendelse for det første partiet.”

For et annet parti hadde tiltalte nektet straffeskyld fordi han mente at hans befatning med stoffet ikke kunne regnes som oppbevaring. Samme betraktningssmåte ble anvendt her.

I *Høyesteretts dom 24. april 2007 (sak HR-2007-00752-A)* trakk to av de tiltalte anken over skyldspørsmålet. For den ene (F) skjedde dette tre dager før ankeforhandlingen og for den andre (G) samme dag som ankeforhandlingen var berammet. Bakgrunnen for at ankene ble trukket var at de tiltalte inngikk avtale med påtalemyndigheten om straffepåstanden for lagmannsretten. Avtalen gikk ut på at påstanden skulle innebære en strafferabatt på 1/3 av den straff de var idømt ved tingrettens dom. For den ene av de to var tilbaketrekkingen kombinert med skylderkjennelse. Førstvoterende la til grunn at tilbaketrekkingen av anken for begge måtte likestilles med en uforbeholden tilståelse. Han uttaler:¹⁴

” Med tilbaketrekkingen av anken over skyldspørsmålet ble tingrettens dom rettskraftig hva skyldspørsmålet angår. For Gs vedkommende er tilbaketrekkingen kombinert med en uttrykkelig skylderkjennelse. Men også uten en slik skylderkjennelse må en tilbaketrekking som innebærer at domfelte er skyldig overensstemmende med tiltalebeslutningen, likestilles med en uforbeholden tilståelse, som etter straffeloven § 59 annet ledd skal tas i betraktning ved straffutmålingen.”

En uforbeholden tilståelse foreligger ikke dersom siktede påberoper seg en straffrihetsgrunn. Tidligere ble heller ikke tilståelsen ansett som uforbeholden dersom siktede tok forbehold om egen tilregnelighet, jf. Rt. 1988 side 733. Det er imidlertid i nyere praksis lagt til grunn at det ikke er til hinder for at det gis strafferabatt at siktede erklærer seg ikke straffeskyldig på grunn av egen sinnssykdom, jf. *Rt. 2004 side 1354*.

Unntaksvis må imidlertid en tilståelse anses uforbeholden selv om den ikke fullt ut dekker straffebudets gjerningsbeskrivelse. Dette kan være tilfelle der det er vanskelig eller umulig for siktede å gi en uttømmende forklaring om det objektive, for eksempel om skadens omfang i relasjon til anvendelsen av straffeloven § 229. Her må forklaringen kunne suppleres med legeerklæringer og lignende.

Dersom siktede hevder å ha handlet i den tro at handlingen ikke var straffbar (rettsvillfarelse), er dette ikke til hinder for at tilståelsen anses uforbeholden, dersom det fremgår av hans forklaring at villfarelsen ikke er unnskyldelig etter straffeloven § 57, jf. Rt. 1962 side 157 og side 743, Rt. 1973 side 921 og Rt. 1975 side 1109. Dersom siktede positivt hevder at han ikke kan straffes på grunn av rettsvillfarelse, bør forklaringen neppe anses uforbeholden.¹⁵

¹² HR-2007-00420-A

¹³ Avsnitt 16

¹⁴ Avsnitt 21

¹⁵ Andenæs, Norsk straffeprosess Bind I, 3. utg., side 413 med henvisning til Rt. 1980 side 1003.

2.2 "Skal retten ta denne i betraktning"

2.2.1 Konkret vurdering

Etter ordlyden i § 59 annet ledd "skal" retten ta en eventuell uforbeholden tilståelse "i betraktning" ved straffutmålingen. Dette innebærer at retten plikter å vurdere om tilståelsen skal føre til straffnedsettelse. Det følger imidlertid av forarbeidene at reduksjon av straffen ikke skal skje automatisk, men at spørsmålet om hvorvidt strafferabatt skal gis og i tilfelle hvor stor den skal være, må bero på en konkret vurdering av hvert enkelt tilfelle.

I en uttalelse fra arbeidsgruppen "Prosjekt hurtigere straffesaksbehandling", som departementet gjengir, heter det:¹⁶

"Om det skal gis straffereduksjon og hvor stor den i tilfelle skal være, må avgjøres av dommeren ut fra en konkret vurdering hvor de viktigste momentene vil være hvilken betydning tilståelsen har hatt for fornærmedes situasjon, og hvor stor prosessøkonomisk gevinst den har medført. Ytterpunktene er klare: Det er stor forskjell på en uforbeholden tilståelse som kommer uoppfordret i første politiahør, og en tilståelse som først foreligger under hovedforhandlingen etter at tiltalte innser at bevis materialet mot ham er overveldende."

Videre uttaler departementet:

"Departementet er enig i at en tilståelse ikke automatisk bør føre til straffereduksjon. Domstolenes skjønn bør ikke bindes ved generelle bestemmelser. Straffen bør fastsettes etter en konkret helhetsvurdering i den enkelte saken. Det bør være opp til retten om tilståelsen skal føre til redusert straff og hvor stor reduksjonen eventuelt skal være."

Dette er også lagt til grunn i *Rt. 2002 side 993*. Her var spørsmålet hvilken straffenedsettelse As tilståelse og bidrag til oppklaring av saken mot B, skulle medføre. Førstvoterende uttaler at de forbrytelser A er dømt for, i utgangspunktet kvalifiserer til lovens strengeste straff. Likevel ble straffen satt til fengsel i 19 år. Om den vurdering som skal foretas etter § 59 annet ledd, sier førstvoterende:

"Hvilken vekt en uforbeholden tilståelse skal tillegges, vil måtte bero på de konkrete omstendighetene i saken. Blant annet vil tidspunktet for tilståelsen og hvilke bevis som da foreligger og som domfelte er kjent med, ha betydning."

Straffeloven § 59 annet ledd første punktum åpner dermed for følgende muligheter: Den aktuelle ubetingede fengselsstraffen kan reduseres innenfor den ramme straffebudet setter, eller den kan gjøres helt eller delvis betinget. Der straffebudet gir adgang til å idømme bot, kan påtalemyndigheten utstede forelegg istedenfor å bringe saken inn for retten med påstand om fengselsstraff. Videre kan påtalemyndigheten velge å gi en påtaleunntatelse. I tillegg foreligger de muligheter som følger av § 59 annet ledd, annet punktum, jf. punkt 4.3

2.2.2 Rabattens størrelse

Arbeidsgruppen nevnt under pkt. 4.2.1 foreslo opprinnelig et normalnivå på 1/3 reduksjon i den straff som ville blitt idømt uten tilståelse. Departementet uttaler i proposisjonen¹⁷ – med

¹⁶ Ot. prp. nr. 81 (1999-2000) side 39.

¹⁷ Ot. prp. nr. 81 (1999-2000) side 40.

tilslutning fra Stortingets justiskomite¹⁸ – at det ikke er grunn til å angi noe ”normalnivå” for straffereduksjon i forarbeidene. Til det er variasjonsbredden mellom sakene for stor. Men det pekes på at det gjennom praksis kan danne seg ulike normalnivåer innenfor de enkelte sakstyper. Særlig gjelder dette i sakstyper der straffutmålingen er relativt skjematisk.

Det fremholdes med styrke av Stortingets justiskomite¹⁹ at ordningen med straffereduksjon i tilståelsessaker ikke skal føre til noen generell reduksjon av straffenivået. Det understrekes at arbeidet med å heve straffenivået for nærmere angitte forbrytelser (bl.a. grov vold, seksuelle overgrep og gjentatt vinningskriminalitet) må fortsette.

I *Rt. 2005 side 1235* nevnes den undersøkelsen som Domstoladministrasjonen gjennomførte i 2004²⁰, men uten at det tas standpunkt til nivået.²¹

”Domstoladministrasjonens undersøkelse fra april 2004 om hvordan bestemmelsen har virket, viser at reduksjonen for tilståelse i praksis gjennomgående ligger på ca. 15-30 prosent. I *Rt. 2002 side 1591* pekte førstvoterende på uttalelser i forarbeidene til endringsloven, der departementet, med tilslutning fra justiskomiteen, var tvilende til arbeidsgruppens antydning om at man unntaksvis kunne gå ned til halvparten av det som ellers ville blitt resultatet.”

I proposisjonen²² understrekes betydningen av at rabatten må synliggjøres for at den skal kunne virke motiverende. Retten oppfordres derfor til å angi hvor stor vekt det er lagt på tilståelsen. Dette kan gjøres i ”mer skjønnsmessige vendinger, f. eks. ved å antyde at straffen ville blitt vesentlig høyere uten tilståelsen”, og på ”områder hvor det er etablert mer fastlagte nivåer for straffutmålingen, som i enkelte typer av narkotikasaker, kan det være større grunn for retten til å angi mer eksakt hvor stor rabatten er”.

Det vises for øvrig til forarbeidene til straffeloven 2005 og til forslagene i Justisdepartementets høringsnotat fra september 2006 om hurtigere straffesaksbehandling. Disse omtales nærmere under pkt. 5 nedenfor.

2.3 ”Mildere straffart og under minstestraft”

Når det angis at retten kan ”nedsette straffen under det for handlingen bestemte lavmål”, innebærer det at det kan idømmes kortere fengselsstraff enn minimumsstraffen i de straffebud som inneholder et særskilt minimum. Straffen kan imidlertid ikke settes lavere enn det alminnelige minimum i straffeloven § 17 første ledd bokstav a.²³

Kjennelsen i *Rt. 2006 side 641* gir et eksempel på fastsetting av straff under minimum. Domfelte B var funnet skyldig i medvirkning til forsettlig drap. Selv om minimumsstraffen i straffeloven § 233 er fengsel i 6 år, opprettholdt Høyesterett lagmannsrettens dom på fengsel i 3 år.²⁴

¹⁸ Innst. O. nr. 45 (2000-2001) side 7.

¹⁹ Innst. O. nr. 45 (2000-2001) side 7.

²⁰ Se omtalen av denne i pkt. 3.3.1 foran

²¹ Avsnitt 15

²² Ot. prp. nr. 81 (1999-2000) side 40.

²³ Dette fastslås i forhold til § 55 og § 56 i Bratholm/Matningsdal, *Straffeloven, Kommentartutgave, Første Del. Almindelige Bestemmelser* (2. utgave) side 492 og 494, og må antas å gjelde også her.

²⁴ Avsnitt 15

”Om § 58 kan anvendes eller ikke, er imidlertid ikke avgjørende for straffutmålingen. B har nemlig gitt en uforbeholden tilståelse, som etter straffeloven § 59 andre ledd i alle fall gir adgang til å gå under minstestrafen. Lagmannsretten uttaler at denne forklaringen, som B holdt fast ved fra første gang han forklarte seg til politiet, var avgjørende ikke bare for å oppklare hans egen sak, men også hadde stor betydning i saken mot A. - Når tilståelsen og den bistanden han gav til politiet, blir sett i sammenheng med at hans egen medvirkning til drapet i alle fall var begrenset, ser jeg ikke grunn til å endre lagmannsrettens fastsettelse av straffen til fengsel i 3 år. Jeg er dermed kommet til at anken må forkastes også når det gjelder ham.”

Også i Rt. 2007 side 261 ble straffen satt under minimum. Dommen gjaldt en lettere psykisk utviklingshemmet mann på 41 år som hadde hatt samleie med en jente på 13 år og 11 måneder. Den uforbeholdne tilståelsen i kombinasjon med at domfeltes mentale alder nærmet seg fornærmedes, jf. straffeloven § 56 bokstav c) gjorde at straffen ble utmålt til fengsel i 11 måneder, selv om minstestrafen i straffeloven § 195 første ledd annet punktum er fengsel i 2 år.

Alternativt kan retten velge å nedsette straffen til ”en mildere straffart”. Således kan retten idømme bot selv om straffebudet bare har fengsel som straffart, eller samfunnsstraff selv om strafferammen er høyere enn fengsel i 6 år, jf. straffeloven § 28a.²⁵ Det er imidlertid bare det sistnevnte man finner eksempler på i høyesterettspraksis. Dette har trolig sammenheng med at forelegg på bot i tilfeller som dette som regel blir vedtatt, slik at sakene ikke bringes inn for retten.

En sentral dom her er *Rt. 2004 side 492*. Tiltalte var i lagmannsretten dømt for overtredelse av straffeloven § 162 første og annet ledd, jf. femte ledd, og det dominerende forhold var oppbevaring av 460 gram amfetamin med styrkegrad på 40 – 45 prosent. Førstvoterende uttaler at straffen for oppbevaring av et slikt kvantum amfetamin i utgangspunktet ville være fengsel i cirka to år. Lagmannsretten gjorde hele straffen betinget under henvisning til tiltaltes foreldreansvar, at hun var i en rehabiliteringssituasjon og at hun hadde avgitt en uforbeholden tilståelse. Høyesterett var enig i at disse momentene måtte tillegges vekt i formildende retning, men fant at straffen for en så alvorlig narkotikaforbrytelse som det her var snakk om, ikke kunne gjøres fullt ut betinget. Det sentrale spørsmålet var om den uforbeholdne tilståelsen ga grunnlag for idømmelse av samfunnsstraff.²⁶

”Selv om samfunnsstraff etter straffeloven § 28a første ledd bare kan idømmes for handlinger som kan medføre straff av fengsel inntil seks år, og strafferammen for overtredelse av straffeloven § 162 andre ledd er fengsel i 10 år, er det i dette tilfellet adgang til å idømme samfunnsstraff, da det foreligger en uforbeholden tilståelse. Ved uforbeholden tilståelse kan retten blant annet sette straffen til en mildere straffart, se § 59 andre ledd. Høyesterett har i Rt. 2003 side 1455 avsnitt 18 tolket § 55 slik at når den gir en alminnelig hjemmel for å benytte en mildere straffart når gjerningspersonen er under 18 år og forholdene tilsier det, må den også gi hjemmel for å benytte samfunnsstraff. Bestemmelsen i § 59 andre ledd må på dette punkt forstås på samme måte. For at det skal kunne idømmes samfunnsstraff for en så grov narkotikaforbrytelse som vi her står overfor, må det imidlertid foreligge klare og sterke rehabiliteringshensyn eller andre spesielle forhold...”

²⁵ Ved lov 21.12.2005 nr.131 (i kraft 1. januar 2006) ble § 28a endret. Strafferammekravet er tatt ut og erstattet med et vilkår om at ”det ellers ikke ville ha blitt idømt strengere straff enn fengsel i 1 år”.

²⁶ Avsnitt 14

Der er etter dette på det rene at § 59 annet ledd annet punktum gir hjemmel for bruk av samfunnsstraff selv om strafferammen i den aktuelle straffesak er høyere enn grensen i § 28a. For den nærmere vurdering av om samfunnsstraff skal gis, vises til punkt 6.3 nedenfor. I den refererte dommen ble straffen satt til fengsel i 1 år og 6 måneder, hvorav 1 år ble gjort betinget.

2.4 Andre reaksjoner enn straff

Etter ordlyden i § 59 annet ledd er det kun ”straffen” som kan nedsettes ved tilståelse.

I *Rt. 2005 side 641* drøftes spørsmålet om prinsippet i § 59 annet ledd kan anvendes på bestemmelsene om tap av førerett i vegtrafikkloven med forskrifter. I dette tilfellet var en mann ilagt et forelegg som medførte tap av førerett, men nektet å vedta, og saken ble pådømt som tilståelsesdom i tingretten. Både i tingretten og lagmannsretten ble tilståelsen tillagt vekt ved straffutmålingen. I Høyesterett foretas først en grundig drøftelse av innholdet i vurderingen etter vegtrafikkloven § 33 nr. 1, og deretter kommenteres de tidligere retters bruk av § 59 annet ledd.²⁷

”Jeg bemerker at lagmannsretten korrekt har lagt til grunn at tap av førerett ikke er straff etter straffeloven § 15 og § 16, slik at § 59 annet ledd ikke får direkte anvendelse. I motsetning til lagmannsretten vil imidlertid etter min mening heller ikke prinsippet i § 59 annet ledd kunne tillegges vekt ved anvendelse av bestemmelsene om tap av førerett i vegtrafikkloven og forskriften.”

Det er etter dette klart at tilståelse ikke skal tillegges vekt ved vurderingen av om tap av førerett idømmes eller for hvor lang tid dette skal skje. I tillegg til at dette etter førstvoterendes mening vanskelig kan forenes med den tidligere administrative praksis som etter forarbeidene er ment videreført, begrunner han standpunktet slik:²⁸

”Jeg legger også vekt på at vedtakelse av forelegg for overtredelse av vegtrafikkloven og forskrift etter denne er den vanlige måten å fastsette tap av førerett på. Erkjennelse av straffeskyld ligger til grunn for slike forelegg, slik at tilståelsen er tatt hensyn til når forelegget utferdiges. Når slike forelegg ikke vedtas og må sendes domstolene til pådømmelse, kan en uforbeholden tilståelse i seg selv ikke gi grunnlag for å gå under minstetider fastsatt i lov eller forskrift. Konsekvensen ville da bli at de som nekter å vedta forelegg vil få en ekstra ”rabatt” ved pådømmingen etter straffeprosessloven § 248 med den følge at antall tilståelsesdommer for overtredelse av vegtrafikkloven ville øke kraftig.”

2.5 Forklaringer som ikke fyller vilkårene i § 59 annet ledd

Et annet spørsmål er i hvilken grad prinsippet i § 59 annet ledd kan anvendes i tilfeller som ikke omfattes direkte av bestemmelsen, for eksempel der det foreligger en tilståelse som ikke er uforbeholden.

Rt. 2002 side 4 omhandler en rekke tilfeller av menneskesmugling.²⁹

”Jeg er etter dette kommet til at lagmannsretten ikke har utmålt straffen for strengt. Når jeg ikke finner grunn til å stemme for at straffen settes høyere enn fengsel i 2 år som lagmannsretten har

²⁷ Avsnitt 25

²⁸ Avsnitt 26

²⁹ Side 8

utmålt, skyldes dette domfeltes eget forhold under etterforskningen. Antallet innsmuglete irakere og det antall ganger som er omfattet av tiltalebeslutningen, og som de tidligere retter har lagt til grunn, bygger i det vesentlige på domfeltes egen forklaring for politiet. Det samme gjelder samarbeidet med D. I forklaring til politiet navnga han også sine to kontaktpersoner i Danmark. Jeg tilføyer at domfelte senere gikk noe tilbake på sin forklaring med hensyn til antall personer og antall ganger, og at de to kontaktpersonene på forklaringstidspunktet allerede var kjent for dansk politi. Selv om vi ikke står overfor et tilfelle som omfattes av straffeloven § 59 annet ledd, legger jeg likevel atskillig vekt på dette forhold ved straffutmålingen.”

Her ser man at tiltaltes forklaring tillegges ”atskillig” vekt selv om den ikke innebærer en uforbeholden tilståelse. Dette gjøres imidlertid ikke i *Rt. 2004 side 1355*, hvor det heter:³⁰

”Avslutningsvis nevner jeg at D har påberopt seg straffnedsettelsesgrunnen i straffeloven § 59 annet ledd. Jeg finner det klart at denne bestemmelsen ikke er anvendelig. Under etterforskningen tilstod han ingen deltakelse i forbrytelsene, og det var først under tingrettens behandling han innrømmet å ha vært på stedet.”

I *Rt. 2004 side 1287* hadde domfeltes forklaring gitt et vesentlig bidrag til oppklaring av saken, og her anvender Høyesterett en slags mellomløsning:³¹

”Selv om han har benektet straffeskyld med henvisning til angivelig manglende kjennskap til at pengene stammet fra omsetning av narkotika, og straffeloven § 59 annet ledd derfor ikke får direkte anvendelse, må det tas hensyn til hans forklaringer ved straffutmålingen. Formålet med bestemmelsen tilsier klart at straffen skal settes ned i et tilfelle som dette, selv om reduksjonen ikke kan bli like stor som om han hadde gitt en uforbeholden tilståelse.”

I *Rt. 2006 side 46* forelå en tilståelse for politiet som ble fragått da saken kom for retten:³²

“Det som må vurderes, er betydningen av den tilståelsen hun ga innledningsvis i saken, og at hun i noen grad har samarbeidet med politiet. A ble pågrepet 28. februar 2005, da hun var i besittelse av 31,13 gram heroin. Dagen etter forklarte hun seg for politiet, og ga da opplysninger om erverv, oppbevaring og salg av heroin tilsvarende det kvantum som er beskrevet i tiltalen. Hun ga også noen opplysninger om sitt kontaktnett. Under behandlingen i tingretten fragikk hun denne forklaringen. For lagmannsretten fastholdt hun igjen det hun hadde sagt i politiforklaringen, med den forskjell at mengden heroin var vesentlig lavere.

Det foreligger ingen uforbeholden tilståelse som skal tas i betraktning etter straffeloven §59 annet ledd. Forklaringen har heller ikke hatt noen prosessøkonomisk betydning. Jeg finner likevel at A må få klar uttelling for de opplysningene om omfanget av sin virksomhet hun opprinnelig ga politiet. Uten disse opplysningene ville hun ikke vært dømt for et på langt nær så stort kvantum som hun nå er domfelt for. De øvrige opplysningene hun ga, fikk mindre verdi etter at hun hadde fragått sin forklaring. Jeg finner at straffen bør reduseres med ca. halvannet år, slik at den samlede straff blir fengsel i fem år og seks måneder.”

Med et normalt straffenivå på fengsel i 7 år³³, innebærer en reduksjon på halvannet år at det som følge av forklaringen, som ikke var en uforbeholden tilståelse, men som hadde materiell betydning, ble gitt en rabatt på noe over 1/5.

Det kan også vises til *Rt. 2006 side 669*. Saken gjaldt fremme av andres prostitusjon som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, jfr. strl. §§ 202 første ledd og 60a. Dommen

³⁰ Avsnitt 25

³¹ Avsnitt 22

³² Avsnitt 12 og 13

³³ Jf. avsnitt 10.

er sitert og nærmere omtalt overfor under pkt. 4.1. Her ble en forklaring som ikke ble omfattet av § 59 annet ledd, tillagt ”en viss vekt”³⁴:

”Selv om en forklaring ikke omfattes direkte av § 59 andre ledd, vil den likevel kunne tillegges en viss vekt ved straffutmålingen. Tingretten, som hadde en langt mer omfattende bevisførsel enn lagmannsretten, uttaler at « hans erkjennelse ikke går lenger enn hva som fremkommer av andre bevis i saken ». Dersom dette legges til grunn, kan jeg ikke se at det ville være grunnlag for redusert straff som følge av hans forklaring. Lagmannsrettens flertall la imidlertid til grunn at « det var av en viss betydning for politiets etterforskning og den senere behandling av saken, at A bekreftet at han hadde deltatt i bordellvirksomheten og forklarte seg om dette ». Selv om betydningen ikke er nærmere konkretisert, har jeg ikke grunnlag for å fravike dette, jf. at lagmannsrettens bevisbedømmelse ifølge kjæremålsutvalgets beslutning skal legges til grunn for straffutmålingen. Jeg tillegger dermed hans innrømmelser en viss betydning.”

Dette viser at prinsippet i § 59 annet ledd kan brukes også utenfor de tilfeller som dekkes av ordlyden, men at dette er forbeholdt situasjoner der forklaringen har hatt en effekt. Videre må strafferabatten i et slikt tilfelle bli mindre enn om tilståelsen hadde vært uforbeholden. Det samme gjelder ved tilståelser som er trukket tilbake, jf. sitatene fra Rt. 2002 side 4, Rt. 2004 side 1287 og Rt. 2006 side 46 og side 669 ovenfor.

3 STRAFFELOVEN AV 2005

I straffeloven 2005³⁵ er regelen om strafferabatt ved tilståelse videreført. Rettens plikt til å ta en eventuell uforbeholden tilståelse i betraktning ved straffutmålingen er regulert i loven § 77, mens adgangen til å nedsette straffen under minstestrafen for den aktuelle handling eller til en mildere straffart fremgår av § 80 bokstav a nr. 1.

I forarbeidene til loven drøftes om det også bør gjennomføres andre tiltak for at bestemmelsen bedre skal fungere i samsvar med sitt formål.³⁶ Blant annet vises til at det er store ulikheter mellom tingrettene i hvorledes bestemmelsen praktiseres. Som mulige årsaker til dette pekes på forskjeller i kriminalitetsbildet, i påtalemyndighetens praksis lokalt og i forsvarernes holdning.

Departementet fremholder at en forutsetning for at bestemmelsen om tilståelsesrabatt skal virke motiverende på en mistenkt, er at det i andre saker synes utad hvilken virkning tilståelsen har for straffutmålingen:

”Departementet foreslår derfor at det tas inn en bestemmelse i straffeprosessloven § 40 annet ledd nytt tredje punktum om at det *skal* opplyses i dommen om hvorvidt straffutmålingsregelen i utkastet § 77 er anvendt, og at det *bør* angis hvilken betydning tilståelsen har hatt.

...

Etter departementets syn bør det også overveies å ta inn uttrykkelige bestemmelser i påtaleinstruksen § 21-2 og § 26-1 første ledd om at påtalemyndigheten ved henholdsvis tilståelsesdom og hovedforhandling i meddomsrett til veiledning for retten skal uttale seg om anvendelsen av bestemmelsen i lovutkastet § 77, og eventuelt også bestemmelsen i

³⁴ Avsnitt 27

³⁵ Lov 20. mai 2005 nr. 28, ikke i kraft.

³⁶ Ot.prp.nr. 90 (2003-2004) side 373

lovutkastet § 80 bokstav a nr. 2 (tilståelsesdom som straffnedsettelsesgrunn). Departementet ser det også som ønskelig at påtalemyndigheten i langt større utstrekning enn i dag, i forkant kan anslå nivå på sannsynlig straffepåstand ved ren tilståelsesdom sammenlignet med ordinær meddomsrettsdom uten tilståelse.

En person som blir pågrepet for et lovbrudd gis i dag en informasjonsfolder – som er oversatt til en rekke språk – hvor vedkommende blant annet gis orientering om retten til å få varslet advokat og hjemmet, frist for fremstilling i retten hvis løslatelse ikke skjer mv. Departementet mener at det bør overveies på hensiktsmessig måte å ta inn en orientering om virkningen av tilståelse i folderen.”

I proposisjonen til ny straffelov gir departementet også en noe mer konkret veiledning om anvendelsen av bestemmelsen om straffereduksjon enn det ble gjort i forarbeidene til endringsloven i 2001. I spesialmotivene til utkastet § 77 uttales således om *normalnivået* for rabatten:³⁷

”Domstoladministrasjonens undersøkelse fra april 2004 om hvordan straffenedsettelsesreglene i straffeloven § 59 annet ledd har virket, viser at reduksjonen ligger på ca. 15-30 %. Opplysningene er både basert på spørreundersøkelser med dommerne og studie av dommer. Etter departementets syn er dette et rimelig nivå. Det vises også til Rt. 2002 side 1591.”

I proposisjonen fremholdes videre om *synliggjøring* av hvor stor rabatt som er gitt:³⁸

”Departementet foreslår at det i domsgrunnene alltid skal angis om bestemmelsen i straffeloven § 77 er anvendt. Det skal både gå frem om det er tatt i betraktning ved straffutmålingen at den siktede har tilstått, og om tilståelsen har ført til reduksjon i straffen.

Videre bør det angis hvilken betydning tilståelsen er tillagt ved straffutmålingen ... Dersom det er mulig å angi eksakt hvor stort fradraget er, bør dette gjøres. Særlig der det i praksis har utviklet seg fastlagte nivåer for straff for ulike typer av lovbrudd, lar dette seg gjøre. I andre tilfeller bør det angis i mer generelle vendinger hvor stor rabatten har vært.

Siktemålet med tilføyelsen er å sørge for at tilståelsesrabatten i større grad blir omtalt og synliggjort. Dette er en forutsetning for at bestemmelsen i straffeloven § 77 kan virke motiverende på de siktede. Departementet antar at et obligatorisk krav om at anvendelse av straffeloven § 77 skal omtales i domsgrunnene, også vil lede til at retten krever at aktor og forsvarer kommenterer spørsmålet i sine prosedyrer, eventuelt ved oversendelse av saken til retten for tilståelsesdom.”

I høringsnotat datert september 2006 om hurtigere straffesaksbehandling pkt.11 drøfter departementet ulike mulige endringer i bestemmelsene om tilståelsesrabatt. Ett av forslagene, som riksadvokaten gav sin tilslutning til³⁹, var at endringen i straffeprosessloven § 40 skal settes i kraft straks.⁴⁰ Et annet tiltak som departementet ba om høringsinstansenes syn på, var at påtalemyndigheten skulle kunne gi bindende forhåndstilsagn om strafferabatt. Dette omtales nærmere nedenfor i pkt. 8.

³⁷ Proposisjonen side 468

³⁸ Proposisjonen side 485 (i spesialmerkningene til utkastet til endring i straffeprosessloven § 40)

³⁹ Se riksadvokatens høringsuttalelse av 14. februar 2007 pkt. 3.7.2.

⁴⁰ Se høringsnotatet pkt. 11.2.

4 VURDERINGEN AV OM RABATT SKAL GIS

4.1 Generelt

I tråd med forarbeidenes oppfordring om å synliggjøre strafferabatten, er det i Høyesteretts praksis dannet et mønster for hvordan dette gjøres og straffereduksjonen angis konkret. Innledningsvis formuleres et utgangspunkt for den straff som ville blitt idømt for en slik forbrytelse uten tilstedeværelse av formildende omstendigheter. Deretter drøftes hvilken vekt tilståelsen bør tillegges, eventuelt sammen med andre formildende omstendigheter, før det til slutt tas stilling til hvilken straff som idømmes.⁴¹

Et tidlig eksempel på dette er *Rt. 2002 side 1591*, som omhandler oppbevaring og salg av cirka ett kilo amfetamin og cirka 1000 ecstasytabletter. Førstvoterende gjennomgår uttalelsene i Ot.prp. nr. 81 (1999-2000) s. 36 og s. 40 og innleder med å fastslå at i henhold til praksis i liknende saker ville straffen uten formildende omstendigheter av betydning blitt fengsel i nærmere 3 år og 6 måneder. Deretter fremheves en del skjerpene momenter, hvorpå førstvoterende i sin avveining av momentene uttaler at As tilståelse må føre til at straffen settes vesentlig lavere enn den ellers ville blitt. Den blir til slutt satt til 2 år og 3 måneder, dvs. en rabatt på noe over 1/3 i forhold til normalnivået.

Det foreligger rikholdig høyesterettspraksis om hvilke momenter som skal og kan vektlegges i denne vurderingen. Momentene er her forsøkt knyttet til de enkelte sakstyper (narkotika-, volds-, vinnings- og seksualforbrytelser), for slik å gjøre fremstillingen enkel å bruke som oppslagsverk og dermed mer praktisk anvendelig.

4.2 Momenter

4.2.1 Angivelse av momenter i forarbeidene

I forarbeidene til lovendringen i 2001 – da bestemmelsen om tilståelsesrabatt i § 59 annet ledd ble innført – fremholdes at de viktigste momentene er tilståelsens betydning for fornærmede og den prosessøkonomiske effekt. I Ot. prp. nr. 81 (1999-2000) uttales således:⁴²

”Om det skal gis straffereduksjon og hvor stor den i tilfelle skal være, må avgjøres av dommeren ut fra en konkret vurdering hvor de viktigste momentene vil være hvilken betydning tilståelsen har hatt for fornærmedes situasjon, og hvor stor prosessøkonomisk gevinst den har medført. Ytterpunktene er klare: Det er stor forskjell på en uforbeholden tilståelse som kommer uoppfordret i første politihør, og en tilståelse som først foreligger under hovedforhandlingen etter at tiltalte innser at bevisstoffet mot ham er overveldende.”

I det følgende vil rettspraksis bli gjennomgått med utgangspunkt i disse to hovedhensynene.

Forarbeidene til den nye straffeloven inneholder ikke noe nytt om hvilke momenter som bør tillegges vekt, men er mer konkret enn de opprinnelige forarbeidene om normalnivå og synliggjøring, jf. omtalen i pkt. 5 ovenfor.

⁴¹ Se Matningsdal, Høyesterett som straffedomstol etter to-instansreformen, LoR 2006 side 429 ff på side 447-448 om fremgangsmåten og begrunnelsen for denne.

⁴² Side 39

4.2.2 Betydning for offer eller pårørende

4.2.2.1 Generelt

Rettspraksis viser at hensynet til offer eller fornærmede hovedsakelig er aktuelt ved integritetskrenkninger som vold og seksuelle overgrep, noe som også reflekteres i den videre framstillingen under dette punktet. I voldssaker står reduksjon av den belastningen som en langvarig etterforskning og rettergang utgjør for offer og/ eller pårørende i sentrum, mens ved seksuelle overgrep har også tilståelsen betydning ved at fornærmede slipper å få sin troverdighet trukket i tvil.

Også ved vinningskriminalitet er oppklaring viktig for offeret. Særlig innbruddstyverier i boliger og fritidsboliger skaper ikke sjelden stor utrygghet, og endog svekket livskvalitet for enkelte fornærmede. De økonomiske konsekvenser av forbrytelsen trer mer i bakgrunnen; disse tar i hovedsak forsikringen seg av. Ved vinningsforbrytelser vil forklaringens betydning for offeret først og fremst bero på om den bidrar til at tapte verdier (f.eks. stjålne gjenstander eller underslåtte penger) kommer til rette og blir tilbakelevert. En tilståelse kan også ha betydning ved at den demper den følelse av utrygghet og ubehag som forbrytelsen har medført, kanskje særlig for eldre. Høyesterett har ikke behandlet noen saker som illustrerer betydningen av en tilståelse for fornærmede ved vinningskriminalitet.

Narkotikaforbrytelser har ikke noe direkte offer, og hensynet til offeret gjør seg dermed ikke gjeldende like eksplisitt som ved integritetskrenkninger. Dette medfører imidlertid ikke nødvendigvis at en uforbeholden tilståelse tillegges mindre vekt i narkotikasaker, men her gjør offerperspektivet seg mer indirekte gjeldende ettersom brukerne og samfunnet generelt er skadelidende.

4.2.2.2 Seksualforbrytelser

I *Rt. 2001 side 1354* ble en 26 år gammel mann dømt for overtredelse av § 195 første ledd annet straffalternativ for å ha hatt samleie med en jente på 13 år og 8 måneder, som han hadde truffet via en "pratelinje" på internett. Høyesterett la til grunn at straffen som utgangspunkt ville samsvare med minimumsstraffen etter § 195 første ledd, som på tidspunktet for handlingen var ett års fengsel. I denne sammenheng går førstvoterende gjennom de skjerpene omstendigheter som foreligger, før han uttaler:

"På den annen side tar jeg hensyn til at domfelte umiddelbart erkjente forholdet og innrømmet straffeskyld da han ble avhørt av politiet. Den fornærmede blir i saker av denne art regelmessig påført en betydelig ekstra belastning dersom det under straffesaken er uvisst om hun blir trodd. Ved at domfelte straks tilsto, ble fornærmede i vår sak spart for dette."

På grunnlag av dette ble seks måneder, dvs halvparten av minstestrafen på ett år, gjort betinget.

Rt. 2002 side 1383 omhandler tre tilfeller av seksuelle overgrep etter § 196 og § 200, som av Høyesterett omtales som "ikke blant de mest alvorlige". Etter en gjennomgang av skjerpene momenter og avvisning av enkelte påstått formildende omstendigheter, uttaler førstvoterende⁴³:

⁴³ Side 1385

”Derimot må det tillegges vekt i formildende retning at domfelte har avgitt en tilståelse som langt på vei er i samsvar med fornærmedes forklaring. Domfelte har med dette gjort saken noe lettere for fornærmede som slipper den tilleggsbelastning det er å være redd for ikke å bli trodd.”

Lagmannsrettens dom på fem måneder betinget fengsel ble likevel skjerpet til 120 dagers ubetinget fengsel, og det er derfor vanskelig å se hvilken konkret reduksjon tilståelsen førte til.

I *Rt. 2005 side 559* var siktede domfelt for overtredelse av § 195 første ledd, og førstvoterende kommenterer tilståelsen slik:

”Derimot mener jeg As tilståelse må gi en viss uttelling i form av mildere straff. Riktignok tilsto han først etter å ha blitt konfrontert med tekstmeldinger som han hadde sendt til B med beskrivelse av de seksuelle handlinger. Men tilståelsen, som kom kort tid etter anmeldelsen, har likevel lettet straffeforfølgningen og redusert belastningen for den fornærmede.”

Tilståelsen fremstår her som det eneste formildende moment ved straffutmålingen, og medførte at seks måneder, dvs. omtrent $\frac{1}{4}$, av minstestrafen på fengsel i to år og en måned ble gjort betinget.

Rt. 2005 side 1707 gjaldt en far som hadde seksuell omgang med sin datter på 3 $\frac{1}{2}$ år. Han tilsto umiddelbart, og førstvoterende uttaler om betydningen av tilståelsen:⁴⁴

”Det klare utgangspunkt ved seksuelle overgrep mot egne barn er ubetinget fengselsstraff. De avgjørelser fra Høyesterett som aktor har vist til, *Rt. 2004 side 23*, *Rt. 2004 side 327* og *Rt. 2004 side 1035*, gir likevel liten veiledning for straffutmålingen i saken, og jeg har ikke funnet noen annen avgjørelse av interesse.

Når jeg til tross for det nevnte utgangspunktet er kommet til at anken bør forkastes, har jeg lagt stor vekt på tilståelsen. Den kom umiddelbart og var uforbeholden. Tilståelsen har muliggjort gjennomføring av saken i rettsapparatet uten å involvere barnet utover det nevnte dommeravhøret, og også ellers på enkleste måte. Behandlingen av saken i tre instanser etter anmeldelsen har gått raskt. Ut fra omstendighetene i saken mener jeg likevel at det i dette tilfellet er grunn til å ta i betraktning at det gikk nærmere ett år før anmeldte saken. En mor må ha anledning til å vurdere hva hun vil gjøre i et tilfelle som dette, men for domfelte må betenkningstiden ha vært en belastning.”

Lagmannsrettens dom på 120 dagers betinget fengsel ble etter dette opprettholdt i Høyesterett. Resultatet ble altså en helt betinget dom til tross for utgangspunktet om ubetinget fengselsstraff.

Nevnes må også *Rt. 2005 side 1235*. Denne saken gjaldt en mann som i et tidsrom på ca. ett år hadde begått gjentatte seksuelle overgrep overfor to gutter på ca. 10 år som han var støttekontakt for. Førstvoterende uttaler:⁴⁵

”Det straffenivå lagmannsretten tok utgangspunkt i - fengsel i tre år og tre måneder - er etter mitt syn passende.

Jeg er videre enig med lagmannsretten i at det bør gjøres fradrag for As uforbeholdne tilståelse. Tilståelsen omfatter alle de straffbare handlingene han er funnet skyldig i, med unntak av den mest

⁴⁴ Avsnitt 11-12

⁴⁵ Avsnitt 11-18

alvorlige - overtredelsen av straffeloven §195 første ledd annet straffalternativ. A har hele tiden benektet å ha begått noen handling som kan likestilles med samleie overfor noen av guttene. Dette svekker verdien av den samlede tilståelsen.

På den annen side var det utelukkende fordi A selv meldte fra til guttenes behandlingstilstand, som igjen varslet barnevernet, at saken ble avdekket. Dette gjorde han fullt vitende om de konsekvenser det ville få for ham. Erkjennelsen innebar at det straffbare forholdet ble avsluttet, og at guttene fikk en klar bekreftelse på at det som hadde skjedd, var galt. Jeg er enig med lagmannsretten i at erkjennelsen med dette inneholder elementer ut over hva som ligger i en ren skylderkjennelse.

Lagmannsretten mente at riktig straffereduksjon på grunn av tilståelsen ville ligge på ca. 30 prosent av hva som ellers ville vært idømt, og utmålte derfor en straff på to år og tre måneder. Når jeg er kommet til at det bør gis en ytterligere reduksjon, er det fordi saken, som også lagmannsretten har pekt på, går ut over rammen av en ren tilståelsessak. Man bør derfor etter mitt syn ikke bare søke veiledning i den praksis som har utviklet seg etter straffeloven §59 annet ledd etter lovendringen 2. mars 2001 nr. 7.

Domstoladministrasjonens undersøkelse fra april 2004 om hvordan bestemmelsen har virket, viser at reduksjonen for tilståelse i praksis gjennomgående ligger på ca. 15-30 prosent. I Rt-2002-1591 pekte førstvoterende på uttalelser i forarbeidene til endringsloven, der departementet, med tilslutning fra justiskomiteen, var tvilende til arbeidsgruppens antydning om at man unntaksvis kunne gå ned til halvparten av det som ellers ville blitt resultatet.

Det at det nå er uttrykkelig lovfestet at en uforbeholden tilståelse skal tas i betraktning ved straffutmålingen, hindrer imidlertid ikke at det også tas hensyn til andre formildende momenter. Det fremgår uttrykkelig av Ot.prp.nr.81 (1999-2000) punkt 6.1 at man ikke har ment å gripe inn i gjeldende praksis for tilfelle der siktede på annen måte, eksempelvis ved samarbeid med politiet, har bidratt til å oppklare et straffbart forhold. Slike forhold skal fortsatt ligge som et vanlig straffutmålingsmoment under domstolenes skjønn.

Etter mitt syn var handlingen A foretok da han meldte fra om de straffbare forhold, uten annen foranledning enn sin egen dårlige samvittighet, og vel vitende om konsekvensene for seg selv, så ekstraordinær at det bør gis en ytterligere strafferabatt. Jeg legger særlig vekt på at seksuelle overgrep mot barn er svært vanskelige å oppdage, og at de kan pågå over lang tid med store skadevirkninger for ofrene.

Som jeg har vært inne på, foreligger det ingen uforbeholden tilståelse når det gjelder overtredelsen av straffeloven §195 første ledd annet straffalternativ. Det er ikke anledning til å gå under en minstestraft på to år og en måned, jf. straffeloven §62. Straffereduksjonen bør derfor gjennomføres ved en deldom, der også forholdets alvorlige karakter varetas. Hensett til at saken også er blitt noe gammel, er jeg kommet til at lagmannsrettens dom på fengsel i to år og tre måneder fastholdes, men at seks måneder av fengselsstraffen gjøres betinget.”

Her ble således normalnivået angitt til ubetinget fengsel i 3 år og 3 måneder, og straffen ble utmålte til fengsel i 2 år og 3 måneder, hvorav 6 måneder betinget, dvs. en rabatt som innebar en reduksjon på ca. 30 % i den utmålte fengselsstraff, i tillegg til at noe over 1/5 ble gjort betinget. Førstvoterende presiserer at saken inneholdt ekstraordinære momenter ut over tilståelsen, jf. særlig avsnitt 17.

*Høyesteretts kjennelse av 29. mars 2007*⁴⁶ gjaldt en mann på ca. 45 år som ved en anledning hadde hatt seksuell omgang med en jente på 12 år og 11 måneder. Hans tilståelse resulterte i

⁴⁶ Sak HR-2007-00623-A

en strafferabatt på 4 måneder fra et normalnivå på fengsel i 1 år og 4 måneder, dvs. 25 %. Førstvoterende uttaler om rabattspørsmålet:⁴⁷

”As uforbeholdne tilståelse gir grunnlag for reduksjon i straffen, jf. straffeloven § 59 annet ledd. Han erkjente de faktiske forhold umiddelbart - også de som danner grunnlag for aktsomhetsvurderingen. Jeg legger stor vekt på at tilståelsen kom umiddelbart, slik at fornærmede slapp den belastningen det er å ikke bli trodd. At de senere tekniske funn medførte at tilståelsen antakelig ikke hadde noen avgjørende betydning for oppklaringen, legger jeg mindre vekt på i denne saken. Betydningen av domfeltes tilståelse svekkes imidlertid noe ved at den ikke omfattet erkjennelse av uaktsomhet med hensyn til Bs alder, slik at hun måtte ta belastningen med en jursak i lagmannsretten.”

Gjennomgangen av rettspraksis viser at en tilståelse som reduserer den belastning fornærmede utsettes for, kan være av vesentlig betydning for straffutmålingen. Ved seksuallovbrudd der det er minstestraft, er det således mange eksempler på at det er gitt deldom med en ganske stor betinget del. Rabatten må imidlertid alltid bero på en vurdering av belastningsreduksjonen i det enkelte tilfellet. Dette fremgår av enkelte dommer der strafferabatt er nektet gitt.

Et eksempel er *Rt. 2005 side 29*. Der var en 17 år og 9 måneder gammel gutt dømt etter § 195 første ledd annet straffalternativ for å ha hatt samleie med en jente på snart 13 år til to års fengsel, hvorav ett år ble gjort betinget. Den sentrale problemstillingen var hvilken betydning domfeltes unge alder skulle få for straffutmålingen, jf. straffeloven § 55. Førstvoterende kommenterer imidlertid også forsvarerens anførsel om at domfeltes innrømmelse av seksuell omgang med fornærmede, som kom allerede dagen etter anmeldelse, måtte tillegges vekt i formildende retning, jf. avsnitt 13:

”Jeg er ikke enig i dette. Domfelte har hele tiden benektet at han hadde samleie med fornærmede, slik han ble straffedømt for i lagmannsretten. Han har således ikke spart fornærmede for den belastning som etterforskning og rettergang må ha vært for henne. Hensett til den bevissituasjonen som forelå, kan jeg heller ikke se at hans forklaring kan ha gitt noen prosessøkonomisk gevinst.”

4.2.2.3 Voldsforbrytelser

På samme måte som ved seksualforbrytelser, vil en tilståelse kunne medføre redusert belastning for ofre og pårørende i voldssaker.

Den nære sammenheng mellom bestemmelsen om strafferabatt ved tilståelse og dette hensynet trekkes fram i *Rt. 2002 side 993* der den straffbare handlingen ga grunnlag for 21 års fengsel, mens straffen ble satt til fengsel i 19 år. Førstvoterende uttalte blant annet:

”Bestemmelsen søker sin begrunnelse i hensynet til at lovbrudd blir oppklart og at dette skjer snarest mulig. Dette har samfunnet, ofrene og de pårørende sterkt behov for, ikke minst i alvorlige saker.

...

Og ut fra de hensyn som ligger bak straffeloven § 59 annet ledd må det få betydning ved straffutmålingen at saken gjennom As tilståelse og forklaringer ble fullstendig oppklart.”

⁴⁷ Avsnitt 13

Tidlig oppklaring av forbrytelsen vil kunne lette belastningen for de pårørende både ved at det gir økt trygghet å vite at gjerningsmannen er pågrepet, og å vite hva som har skjedd med ens nærmeste, og fordi de kan unngå å måtte forholde seg til en omfattende etterforskning og avhør i en vanskelig periode. Således er tidspunktet for tilståelsen relevant ikke bare i forhold til de prosessøkonomiske besparelser den medfører, men også for graden av belastningsreduksjon. Hensynet må dermed ha vekt selv om saken med tiden ville blitt oppklart uavhengig av tilståelsen. Dette fremgår av *Rt. 2004 side 1324* der førstvoterende slutter seg til tingrettens uttalelse som er gjengitt i avsnitt 31:

”A har tilstått handlingen fra før politiet kom til stede, under hele etterforskningen og under iretteføringen. Hans holdning førte til at avdødes pårørende raskt fikk beskjed om at saken var oppklart.”

I dette tilfellet ble tiltalte dømt for forsettlig drap til fengsel i 7 år og 6 måneder.

Høyesteretts dom 24. april 2007 (sak HR-2007-00752-A) gjaldt frihetsberøvelse som varte i flere dager, og som var kombinert med mishandling og trusler. To av de domfelte i tingretten trakk anken over skyldspørsmålet kort tid før ankeforhandlingen i lagmannsretten var berammet. Tilbaketrekkingen ble ansett som en uforbeholden tilståelse, jf. pkt. 4.1 foran. Om betydningen av tilståelsen uttalte førstvoterende:⁴⁸

”For Gs del kom tilståelsen samme dag som ankeforhandlingen var berammet. Tilståelsen har derfor ikke gitt noen prosessøkonomisk gevinst for saksforberedelsen. Derimot har den hatt prosessøkonomisk verdi for selve ankeforhandlingen, idet den foranlediget at et betydelig antall vitner kunne frafalles. Det er også grunn til å tro at den har hatt betydning for oppklaring av saken. Foruten å bekrefte tingrettens dom for så vidt gjaldt hans egen deltakelse, avga G også forklaring i saken mot de tre som ikke gikk inn på en avtale med påtalemyndigheten. Hans forklaring har således bidratt til å gi retten et sikrere grunnlag for sin avgjørelse. Og sist, men ikke minst, har hans forklaring langt på veg stadfestet fornærmedes forklaring og dermed også bekreftet hans troverdighet. Alt i alt gir dette grunnlag for en reduksjon i straffen.”

4.2.3 Betydning for etterforskning og iretteføring

4.2.3.1 Generelt

En uforbeholden tilståelse kan ha stor betydning for utviklingen av etterforskningen og iretteføringen. Det er her hensiktsmessig å sondre mellom materielle og prosessuelle virkninger.

Med materielle virkninger siktes til tilståelsens betydning for bevissituasjonen. Det kan være at saken oppklares på grunn av tilståelsen (det foreligger få eller ingen andre bevis i saken), tilståelsen kan avdekke nye momenter ved den aktuelle forbrytelse som man ellers ikke ville kunnet bevise (herunder at forbrytelsen har et større omfang enn antatt), eller den kan lede politiet til andre forbrytelser gjerningsmannen har begått.

Med prosessuelle virkninger siktes til tilståelsens betydning for ressursbruken i politiet, påtalemyndigheten og domstolene. Tilståelsen kan medføre at politiet kan begrense etterforskningens omfang, fordi behovet for bevisføring blir kraftig redusert. I rettergangsfasen vil tilståelsen kunne medføre pådømmelse av saken som tilståelsesdom, eller redusert

⁴⁸ Avsnitt 22

bevisførsel dersom saken gjennomføres med hovedforhandling. Ved tilståelsesdom settes retten med enedommer, og det er ikke nødvendig at påtalemyndigheten møter. Hvor stor den prosessøkonomiske gevinst blir, beror i stor grad på tidspunktet for tilståelsen.

4.2.3.2 *Tilståelsens materielle virkning:*

Narkotikaforbrytelser

Ved narkotikaforbrytelser er det flere eksempler på at tilståelse har hatt materiell betydning. I *Rt. 2002 side 1591* førte tilståelsen til at gjerningspersonen ble dømt for en vesentlig mer omfattende forbrytelse enn påtalemyndigheten ellers ville ha kunnet føre bevis for. Siktete ble pågrepet med cirka 188 gram metamfetaminholdig stoffblanding, 92 ecstasytabletter og 37 000 kroner. I avhør tilsto han imidlertid å ha oppbevart og solgt cirka 1 kilo amfetamin og cirka 1000 ecstasytabletter, altså langt mer stoff enn det som var beslaglagt. Det var enighet om at denne delen av tilståelsen måtte føre til at straffen ble vesentlig lavere enn den ellers ville ha blitt. Om den delen av narkotikaen politiet beslagla, uttales:

”Jeg bemerker imidlertid at politiet beslagla en ikke ubetydelig mengde narkotika 7. april 2000, som han uansett ville blitt holdt ansvarlig for, samtidig som de 37.000 kronene talte mot ham. En tilståelse som bare hadde omfattet det beslaget innebar, ville ikke fått noen særlig innvirkning på straffen. Det er først og fremst de forhold som politiet ikke kjente til som gjør utslag her.”

Uttalelsen i *Rt 2002 side 1591* tyder på at en tilståelse som kun omfatter den mengden stoff politiet har beslaglagt, skal tillegges liten vekt ved straffutmålingen. Dette bekreftes i senere rettspraksis. I *Rt. 2003 side 118* ble begge de tiltalte dømt til 3 års fengsel for narkotikaforbrytelser. I avsnitt 10 uttaler førstvoterende:

”Jeg er enig med lagmannsrettens flertall i at tilståelsene ikke kan tillegges særlig betydning i denne saken. B ble pågrepet med heroinen, og i en slik situasjon er tilståelsen ikke mye verd. A har aldri tilstått mer enn ansvar for 65 gram.”

At en tilståelse kan ha materiell betydning selv om den ikke dekker mer enn beslaglagt kvantum illustreres i *Rt. 2005 side 314*. Saken gjaldt befatning med bl.a. 1200 gram heroin og nesten 200 gram kokain. Førstvoterende uttaler:⁴⁹

”Som det går fram av det eg har sagt, hadde tollvesenet avdekka narkotikaen, og det er såleis på det reine at forklaringa ikkje var med på å skaffe fram nærare opplysningar om akkurat kvantum og styrkegrad. Dette er likevel ikkje svært spesielt. Narkotikasaker blir ofte oppklara ved at det blir funne narkotika, ofte i tilknytning til personar. Det avgjerande spørsmålet vil gjelde subjektiv skuld. Tvil vil ikkje minst kunne reisast ved kva ein person kjende til med omsyn til plasseringa av narkotikaen, og også med omsyn til mengde, kvalitet og slag. Her vil ei tilståing vere viktig for bevisvurderinga.”

Normalstraffen ble i denne avgjørelsen angitt til fengsel i 7 år, og tilståelsesrabatt ble gitt med 1 ½ år.⁵⁰

⁴⁹ Avsnitt 15

⁵⁰ Avsnitt 12 og 18. Straffen ble utmålt til fengsel i 4 år og 9 måneder, fordi det også ble gitt 9 måneder rabatt for samarbeid med politiet (avsnitt 25).

Bidrar en tilståelse til at påtalemyndigheten kan påtale flere forbrytelser tiltalte har begått eller et mer omfattende forhold enn man ellers ville hatt grunnlag for, skal tilståelsen tillegges vesentlig vekt, jf. den siterte uttalelsen i Rt. 2002 side 1591.

Et annet eksempel på dette er *Rt. 2004 side 1491*. Her ville domfellelse som utgangspunkt ha ledet til en fengselsstraff på 4 år og 6 måneder, mens den som følge av tilståelsen ble satt til 3 år og 6 måneder, dvs en reduksjon på noe over 1/5. I avgjørelsen heter det:⁵¹

”Sakens sentrale spørsmål er hvilken vekt det skal legges på domfeltes tilståelse, jf. straffelovens § 59 annet ledd. Den del av tilståelsen som gjelder erverv av 500 gram amfetamin i juli 2003, siktelsens post I b, må veie tyngst i formildende retning. For denne post forelå ingen andre bevis enn domfeltes tilståelse.”

Ytterligere et eksempel på at politiet som følge av tilståelsen kunne påtale et mer omfattende forhold, er *Rt. 2004 side 1287*. Her uttales førstvoterende:⁵²

”Som jeg tidligere har nevnt, har domfelte forklart seg om en langt mer omfattende pengetransport ut av landet enn det politiet hadde kunnskap om gjennom beslaget av beløpet på 518.900 kroner. Forklaringen ble avgitt på et tidlig tidspunkt under etterforskningen, og har gitt et vesentlig bidrag til avdekkingen av omfanget av narkotikalovbruddene også i forhold til andre impliserte”

I dette tilfellet ble ikke § 59 annet ledd anvendt direkte fordi siktede nektet straffeskyld under henvisning til at han ikke visste at pengene stammet fra narkotikahandel, men tilståelsen medførte likevel at straffen ble satt ned fra et utgangspunkt på 4 år til 3 års fengsel, dvs en rabatt på 1/4.

I *Rt. 2006 side 46* ble straffen redusert fra et utgangspunkt på ca. 7 år til 5 ½ års fengsel, altså en reduksjon på noe over 1/5 av straffen. Saken gjaldt erverv og oppbevaring av til sammen ca. 1200 g heroin og videresalg av ca 600 gram. Fra førstvoterendes votum hitsettes:⁵³

”Lagmannsretten tok utgangspunkt i en straff av fengsel i overkant av syv år. Tingretten uttalte for sin del at utgangspunktet ville ligge på syv år. Det alvorligste forholdet er de 600 grammene som er videresolgt. Under henvisning til Rt-2005-314, og Rt-2005-593 mener jeg at utgangspunktet ikke ligger over syv år.

A selv var misbruker, og at salget har skjedd for å finansiere eget misbruk og tidligere narkotikagjeld, kan etter mitt syn ikke få særlig betydning i en sak som dette. Jeg kan heller ikke legge vekt på at det var tidligere ektefelle som fikk henne inn i virksomheten. Hun har nå fått ny samboer og er i gang med rehabilitering, men heller ikke dette kan få særlig betydning i saken.

Det som må vurderes, er betydningen av den tilståelsen hun ga innledningsvis i saken, og at hun i noen grad har samarbeidet med politiet. A ble pågrepet 28. februar 2005, da hun var i besittelse av 31,13 gram heroin. Dagen etter forklarte hun seg for politiet, og ga da opplysninger om erverv, oppbevaring og salg av heroin tilsvarende det kvantum som er beskrevet i tiltalen. Hun ga også noen opplysninger om sitt kontaktnett. Under behandlingen i tingretten fragikk hun denne forklaringen. For lagmannsretten fastholdt hun igjen det hun hadde sagt i politiforklaringen, med den forskjell at mengden heroin var vesentlig lavere.

⁵¹ Avsnitt 9

⁵² Avsnitt 25

⁵³ Avsnitt 10-13

Det foreligger ingen uforbeholden tilståelse som skal tas i betraktning etter straffeloven §59 annet ledd. Forklaringen har heller ikke hatt noen prosessøkonomisk betydning. Jeg finner likevel at A må få klar uttelling for de opplysningene om omfanget av sin virksomhet hun opprinnelig ga politiet. Uten disse opplysningene ville hun ikke vært dømt for et på langt nær så stort kvantum som hun nå er domfelt for. De øvrige opplysningene hun ga, fikk mindre verdi etter at hun hadde fragått sin forklaring. Jeg finner at straffen bør reduseres med ca. halvannet år, slik at den samlede straff blir fengsel i fem år og seks måneder.”

Også *Rt. 2005 side 1453* gjelder et tilfelle der tilståelsen gjorde det mulig å pådømme en vesentlig mer omfattende narkotikaforbrytelse. Art og kvantum stoff, domfeltes rolle, og motiv er oppsummert i avsnitt 23-27. Normalnivået angis så i avsnitt 28:

” Jeg går etter dette over til å behandle anken over straffutmålingen. Som jeg allerede har redegjort for, gjelder domfellelsen innførsel av i alt 453 kilo hasj, salg av 358 kilo hasj, kjøp og salg av i alt 17,5 kilo amfetamin, kjøp og salg av 200 gram kokain, kjøp av vel 4,8 kilo metamfetamin og kjøp og salg av ca. 30.000 rohypnoltabletter. I tillegg kommer brudd på våpenloven og overtredelse av straffeloven § 128, ved at domfelte da politiet kom til hans bopel, fikk tak i en revolver. Dette førte til at politiet i første omgang ikke fikk pågrepet ham.

Straffutmålingen reiser spørsmål dels om straffnivået ved disse meget omfattende narkotikaforbrytelsene knyttet til ulike typer narkotika, om reduksjon i straffen som følge av domfeltes tilståelse, og om forholdet til straffeloven § 64.

Domfeltes rolle ved kjøp, import og salg av hasj synes å være helt dominerende. Han har selv hatt kontakt med leverandørene i Danmark og - riktignok til dels sammen med hjelpere - stått for gjennomføringen av transporten til Norge. Han har også hatt en dominerende rolle med hensyn til finansieringen og har sammen med en av de øvrige domfelte i lagmannsretten også stått for salget i Norge. Det er tale om en vedvarende og økende virksomhet i de ca. 4 år den pågikk.

I tillegg kommer domfeltes deltakelse ved kjøp og salg av andre narkotiske stoffer, i alt 17,5 kilo amfetamin, knapt 5 kilo metamfetamin, 200 gram kokain og 30.000 rohypnoltabletter. Her har hans rolle vært mer tilbaketrasket. Lagmannsretten uttaler at han har finansiert denne virksomheten, mens hans medarbeider ved salget av hasjen både har hatt kontakt med leverandørene og tatt seg av salget.

Domfeltes aktivitet har vært motivert av utsikten til fortjeneste. Lagmannsretten uttaler at han har livnært seg av narkotikahandel.

Uten å ta hensyn til de forhold som tilsier en reduksjon, vil straffen ligge på omkring de 15 års fengsel som er maksimumsstraffen for en overtredelse av straffeloven § 162 tredje ledd. I vårt tilfelle er strafferammen høyere, i og med at det er tale om flere overtredelser av denne bestemmelsen, jf. straffeloven § 62. Det er ikke nødvendig for meg å ta stilling til om det foreligger særdeles skjerpene omstendigheter som nevnt i § 162 tredje ledd annet punktum.”

Videre uttales om § 59 annet ledd:⁵⁴

” Spørsmålet om reduksjon i straffen etter straffeloven § 59 annet ledd har i dette tilfellet flere sider. Tilståelsen må i vår sak tillegges noe ulik betydning, alt etter hvilket straffbart forhold det er tale om. Det er naturlig å starte med den siste innførselen av de 100 kilo hasj, hvor ca. 10 kilo ble funnet hjemme hos domfelte, og en del allerede var solgt før politiet beslagla restpartiet på 61 kilo. Dette var i seg selv en meget alvorlig narkotikaforbrytelse som isolert sett for domfelte ville ha ført til en fengselsstraff på 4-5 års fengsel. Med de bevis som politiet allerede hadde ved beslagene og

⁵⁴ Avsnitt 29-31

øvrige deltakeres forklaringer, antar jeg at domfeltes tilståelse ikke ville blitt tillagt særlig stor betydning ved straffutmålingen.

Dette var situasjonen når han deretter bestemte seg for å legge opplysninger om en rekke øvrige forhold frem for politiet. I en påtegning til statsadvokaten 18. juli 2004 uttaler politiet blant annet:

« Utfra saken og de bevis som var sikret, kunne påtalemyndigheten sørget for domfellelse for ca. 100 kg hasjisj. As forklaring har gjort at han kan domfelles for ytterligere 353 kg hasjisj utover det påtalemyndigheten i utgangspunktet kunne ha klart å føre bevis for. Videre har A bidratt til å oppklare straffbar virksomhet knyttet til ca. 12.5 kg med amfetamin. A har involvert andre medskyldige, nemlig siktede B, som nekter for forholdene, hvilket for siktede nr. 3 A skal gi straffemessige konsekvenser i forhold til strl. § 59 2. ledd. »

Når tilståelsen fører til det resultat som beskrives i påtegningen, ved at det blir domfellelse for straffbare handlinger utover de som allerede på forhånd var tilstrekkelig bevist, vil strafferabatten måtte bli betydelig. Men det er grunn til å påpeke at rabatten må knyttes til den del av straffen som skjønnsmessig kan tilbakeføres til disse forholdene. Hvis man således i vår sak skulle ta utgangspunkt i et prosentvis fradrag, bør dette i tilfelle beregnes ut fra en kortere straff enn de ca. 15 års fengsel som jeg har nevnt i det foregående.”

Straffen ble etter dette satt til fengsel i 9 år som tillegg til en tidligere dom på 1 år og 5 måneders fengsel, jf. strl. § 64. Med et normalnivå på 15 års fengsel er dette en strafferabatt på 40 %. Man bør merke seg den generelle uttalelsen om at strafferabattens størrelse må vurderes konkret for ulike deler av saken, at en tilståelse således kan ha ulik vekt, og at rabatten må bli betydelig for de forhold eller den del av kvantum som påtalemyndigheten ikke ville kunnet bevise uten tilståelsen.

Også i Rt 2006 side 1096 førte tilståelsen til at domfellelsen gjaldt et større kvantum enn det som ellers ville kunnet bevises. Normalnivået for det hele ble her angitt til fengsel i 1 år og 3 måneder⁵⁵ og straffen utmålt til fengsel i 9 måneder:⁵⁶

”Domfeltes tilståelse må tillegges betydelig vekt i formildende retning. Det gjelder i første rekke tilståelsen av salg av 1,5 - 1,75 kilo hasj. Det er ikke noen holdepunkter for at han ville ha blitt domfelt for dette hvis han ikke selv hadde tilstått. Det ville heller ikke vært grunnlag for å inndra de 50 000 kronene uten tilståelsen. Når det gjelder den beslaglagte narkotika - i første rekke 1 kilo hasj - ville dette under enhver omstendighet ha blitt funnet under ransakingen. Domfelte har imidlertid ved sin tilståelse bidratt til en rask oppklaring og pådømmelse, slik at også tilståelsen for dette forhold må tillegges en viss vekt ved straffutmålingen.”

Høyesteretts dom av 1. mars 2007⁵⁷ illustrerer at vurderingen av om en tilståelse har materiell betydning skjer helt konkret. Fra avgjørelsen hitsettes:⁵⁸

“Fra dette utgangspunktet må det gjøres en viss reduksjon under henvisning til As tilståelser, jf. straffeloven §59 andre ledd. For partiet på 500 gram amfetamin fremgår det av lagmannsrettens dom at dette forholdet ble avslørt ved at kureren opplyste om det etter å ha blitt pågrepet for det andre forholdet. Deretter valgte de fire andre som var innblandet i saken, herunder A, å tilstå. Til tross for dette nektet A straffeskyld i tingretten. Jeg legger til grunn at dette skyldtes at han mente at hans bistand ikke kunne regnes som medvirkning - noe som ikke førte fram. Dette hindrer

⁵⁵ Avsnitt 10

⁵⁶ Avsnitt 11

⁵⁷ Sak HR-2007-00420-A

⁵⁸ Avsnitt 15-18

imidlertid ikke at det foreligger en « uforbeholden tilståelse », idet dette vilkåret skal tolkes på samme måten som det tilsvarende i straffeprosessloven §248 om tilståelsesdom, jf. blant annet Rt-2005-559. I samsvar med hva som gjelder for tilståelsesdom, understreker førstvoterende i avsnitt 19 i denne avgjørelsen at tilståelsen må dekke « alle de faktiske forhold som gjør handlingen straffbar - både av objektiv og subjektiv art. Derimot kan det ikke kreves at den siktede har erkjent straffeskyld ». Straffeloven §59 andre ledd kommer etter dette til anvendelse for det første partiet.

Det samme gjelder for det andre partiet på ett kilo og salget av 2,5 gram amfetamin. For partiet på ett kilo innrømmet han riktignok ikke straffeskyld for oppbevaring, men da det også i denne sammenheng synes å skyldes at han mente at hans befatning med stoffet ikke kunne regnes som oppbevaring, gjelder det som er sagt foran tilsvarende.

Da han først under hovedforhandlingen i tingretten tilstod sin befatning med det største partiet, og det forelå kommunikasjonskontroll som avslørte hans rolle i saken, kan ikke denne tilståelsen tillegges stor betydning ved straffutmålingen. Vekten av den første tilståelsen reduseres også av at det allerede forelå forklaringer om hans rolle i saken. Når han dessuten ikke tilstod det andre forholdet, medførte det at man ikke oppnådde noen prosessøkonomisk fordel ved at saken kunne fremmes for avsigelse av tilståelsesdom.”

Normalnivået ble her angitt til fengsel i høyst 3 år og 3 måneder, og straffen utmålt til fengsel i 2 år og 10 måneder.

Seksualforbrytelser

I tillegg til å redusere belastningene for fornærmede vil en tilståelse av seksuelle overgrep kunne være av vesentlig betydning for bevissituasjonen.

Mange voldtektssaker kjennetegnes av at partene kjenner hverandre fra tidligere og ikke sjelden har vært i en intim situasjon før voldtekten. Tiltaltes og fornærmedes forklaringer er ofte de eneste bevisene og tilståelse vil kunne være avgjørende for sakens oppklaring. Et eksempel på dette er *Rt. 2005 side 663*, der tiltalte ble dømt til to års fengsel hvorav bare 90 dager ble gjort ubetinget. Saken gjaldt samleie med en kvinne som ikke var i stand til å motsette seg handlingen fordi hun sov. Fra avgjørelsen hitsettes:⁵⁹

” Dertil må det tas hensyn til at A avga en uforbeholden tilståelse i et saksforhold der bevisbedømmelsen ellers kunne voldt problemer, jf. § 59 annet ledd”.

I slike tilfelle gjør både hensynet til fornærmede og hensynet til sakens oppklaring seg gjeldende, og tilståelsen bør således tillegges vesentlig vekt.

Det samme viser avgjørelsen i *Rt. 2006 side 809* Saken gjaldt straffutmålingen for seksuell omgang med barn under 14 år (straffeloven § 195 første ledd første straffalternativ). Domfelte hadde erkjent de faktiske forhold, men trodde at fornærmede var 15 år. Ettersom han hadde erkjent alle de faktiske forhold som dannet grunnlag for aktsomhetsbedømmelsen, ble tilståelsen ansett uforbeholden. Førstvoterende uttaler:⁶⁰

”Det skal således gjøres et fradrag ved straffutmålingen. Tilståelsen kom umiddelbart etter at domfelte ble konfrontert med anmeldelsen, som for øvrig skjedde tre år etter at den straffbare handlingen var begått. Tilståelsen har vært av vesentlig betydning for sakens oppklaring, og har

⁵⁹ Avsnitt 11

⁶⁰ Avsnitt 20

også gjort saken mindre belastende for fornærmede enn den ellers ville ha blitt.”

I avgjørelsen ble normalnivået for det aktuelle forholdet angitt til fengsel ”i noe mindre enn ett og et halvt år”.⁶¹ Domfelte var tidligere dømt for og hadde vedtatt forelegg for seksuallovbrudd. Førstvoterende anførte at dette måtte gi et tillegg i straffen på ”om lag 6 måneder”.⁶² Straffen ble deretter utmålt til fengsel i 1 år og 5 måneder. Strafferabatten for tilståelsen gikk dermed opp i opp med straffskjerpelsen for gjentakelse og utgjorde noe over 1/3.

Voldsforbrytelser

I *Rt. 2004 side 1324* var en mann domfelt for på fest å ha skutt en mann i magen. Han tilsto allerede før politiet kom til stede, og førstvoterende uttaler:⁶³

”Selv om etterforskningen i et tilfelle som dette nok raskt ville ha avklart hvem som hadde skutt, og dermed påført fornærmede de skader han senere døde av, har domfeltes uforbeholdne tilståelse fra første stund brakt avklaring med hensyn til det nærmere hendelsesforløp forut for den straffbare handling. Tilståelsen har også hatt betydning for avklaring av vilkårene for øvrig for å gjøre straffansvar gjeldende overfor ham, herunder subjektiv skyld, nærmere bestemt avgjørelsen av om det forelå forsettlig eller uaktsomt drap.”

I dette tilfellet fikk tilståelsen den materielle virkning at påtalemyndigheten lettere kunne føre bevis for forsettlig i stedet for uaktsomt drap, og straffen ble satt til syv år og seks måneders fengsel.

Høyesteretts dom 24. april 2007 (sak HR-2007-00752-A) gjaldt frihetsberøvelse som varte i flere dager, og som var kombinert med mishandling og trusler. To av de domfelte i tingretten trakk anken over skyldspørsmålet kort tid før ankeforhandlingen i lagmannsretten var berammet. Tilbaketrekkingen ble ansett som en uforbeholden tilståelse, jf. pkt. 4.1 foran. Tilståelsen hadde her både materiell og prosessuell betydning i tillegg til at den lettet offerets situasjon. Den materielle betydning besto dels i at forklaringen bekreftet tingrettens bevisbedømmelse om domfeltes eget forhold, dels i at den bidro til å gi lagmannsretten et sikrere bevisgrunnlag ved behandlingen av de fullstendige anker fra andre tiltalte. Fra avgjørelsen hitsettes:⁶⁴

”For Gs del kom tilståelsen samme dag som ankeforhandlingen var berammet. Tilståelsen har derfor ikke gitt noen prosessøkonomisk gevinst for saksforberedelsen. Derimot har den hatt prosessøkonomisk verdi for selve ankeforhandlingen, idet den foranlediget at et betydelig antall vitner kunne frafalles. Det er også grunn til å tro at den har hatt betydning for oppklaring av saken. Foruten å bekrefte tingrettens dom for så vidt gjaldt hans egen deltakelse, avga G også forklaring i saken mot de tre som ikke gikk inn på en avtale med påtalemyndigheten. Hans forklaring har således bidratt til å gi retten et sikrere grunnlag for sin avgjørelse. Og sist, men ikke minst, har hans forklaring langt på veg stadfestet fornærmedes forklaring og dermed også bekreftet hans troverdighet. Alt i alt gir dette grunnlag for en reduksjon i straffen.”

⁶¹ Avsnitt 12

⁶² Avsnitt 13-17

⁶³ Avsnitt 32

⁶⁴ Avsnitt 22

Betydningen av siktedes subjektive oppfatning

Ovenfor er det gitt uttrykk for at en tilståelse som kun omfatter den mengden narkotisk stoff politiet har beslaglagt, normalt tillegges liten vekt ved straffutmålingen. I slike tilfeller er det først og fremst en eventuell prosessøkonomisk virkning som kan gi rabatt, jf. pkt. 6.2.3.3. nedenfor.

I *Rt. 2004 side 759* ble domfelte gitt en viss strafferabatt for tilståelse til tross for at politiet var i besittelse av bevis som nok ville gitt grunnlag for domfellelse, selv uten tilståelse. Politiet hadde pågrepet en kurer på vei for å levere 4,96 kilo hasj til domfelte. Som følge av politiets spaning ble domfelte pågrepet umiddelbart etterpå, og tilsto straks. Straffen ble her satt ned fra et utgangspunkt på to år og seks måneder til to år og tre måneders fengsel. Førstvoterende uttaler:⁶⁵

”Når det gjeld partiet på toget til Stavanger, må A då han kom med si tilståing, ha forstått eller vore kjend med at politiet hadde fått hand om hasjen og den som stod for transporten. I ettertid kan det synest vere slik at politiet hadde så gode opplysningar ved pågripinga at A hadde vorte dømd for dette partiet i alle tilfelle. For meg står det likevel ikkje som opplagt at A kunne vite det. Han kjende ikkje til kva transportøren hadde forklara, og han kunne ikkje vite kva kunnskapar politiet hadde elles. I ein slik situasjon må ei atterhaldslaus tilståing ha vekt, sjølv om den sikta er klar over at det kan vere slik at politiet har fellande prov.”

Domfelte fikk rabatt fordi det ikke var klart at han på tilståelsestidspunktet hadde kunnskap om at politiet var i besittelse av fellende bevis. Dette tyder på at selv om tilståelsen objektivt ikke har materiell virkning fordi politiet allerede besitter tilstrekkelige bevis, skal den tillegges vekt dersom siktede tror han gir opplysninger som bidrar til oppklaring av saken. Det kan her også vises til *Rt 2002 side 993* der førstvoterende uttaler (understrekingen er foretatt her):

”Hvilken vekt en uforbeholden tilståelse skal tillegges, vil måtte bero på de konkrete omstendighetene i saken. Blant annet vil tidspunktet for tilståelsen og hvilke bevis som da foreligger og som domfelte er kjent med, ha betydning.”

En slik løsning vil være en forutsetning for å oppnå et av de sentrale formål med regelen, nemlig at strafferabatt skal virke motiverende. Det er grunn til å tro at siktede vil være langt mer tilbakeholden med å tilstå dersom han kunne risikere å bli nektet strafferabatt fordi han ga politiet informasjon som det viste seg at de allerede satt inne med.

4.2.3.3 Tilståelsens prosessuelle virkninger

Narkotikaforbrytelser

Selv om tilståelsen ikke får materielle virkninger fordi politiet allerede har eller vil kunne innhente tilstrekkelige bevis til domfellelse, fremgår det av høyesterettspraksis at det gis strafferabatt dersom tilståelsen har lettet etterforskningen eller medført prosessøkonomiske besparelser under rettergangen. *Rt. 2004 side 1491*, som også er omtalt foran under pkt. 6.2.3.2, illustrerer dette. Siktelsen besto av en rekke forhold, og det ble lagt til grunn at den del av tilståelsen som dreide seg om forhold politiet ikke hadde kunnskap om, måtte veie

⁶⁵ Avsnitt 19

tyngst i formildende retning. Men også de deler av tilståelsen som refererte seg til andre deler av tiltalen, ble vektlagt.

For siktelsens post I a, c og d hadde politiet bevis i form av forklaring fra personen som solgte amfetamin til domfelte. Om dette uttaler førstvoterende:⁶⁶

”Jeg er videre enig med lagmannsretten i at resten av tilståelsen, som gjelder erverv og salg av amfetamin som nevnt i siktelsens post I a, c og d, også har hatt sin betydning fortrinnsvis ved at de har lettet etterforskningen og ledet til en rask avklaring med tilståelsesdom. For disse poster hadde politiet bevis i form av forklaring fra den person som hadde solgt amfetamin til domfelte.”

Om den siste del av siktelsen som omfatter det stoffet som ble beslaglagt i forbindelse med pågripelse av domfelte, uttales det at denne utelukkende har hatt prosessøkonomisk betydning, og med dette refererer han trolig til virkninger for irettføringen. Denne delingen etter hvilken materiell og prosessuell betydning tilståelsen har hatt, må være retningsgivende for hvilken vekt en tilståelse skal gis. Det kommer godt fram at prosessuelle gevinster skal veie mindre enn materielle, spesielt når disse kun refererer seg til rettergangen.

Dette bekreftes av *Rt. 2004 side 492*:⁶⁷

”Som det fremgår av det jeg har sagt, må tilståelsen tillegges vekt i formildende retning ved straffutmålingen. Ved vurderingen av hvor stor betydning tilståelsen skal tillegges, må det imidlertid tas hensyn til at det vesentligste av det stoff A er dømt for å ha oppbevart, ble funnet av politiet under ransakingen, og at tilståelsen i denne saken derfor først og fremst har en prosessøkonomisk betydning.”

Også i denne forbindelse vil tidspunktet for tilståelsen være et viktig moment. Jo tidligere tilståelsen kommer, jo større besparelser vil den medføre. En god illustrasjon av dette gir *Rt. 2002 side 473*. To menn var domfelt for forsøk på innføring av 50 kilo kokainklorid. Begge hadde påberopt seg § 59 annet ledd. B tilsto allerede i andre avhør etter pågripelsen, mens A tilsto senere. Om Bs forhold uttaler Høyesterett:⁶⁸

”Dette var i starten av etterforskningen. Forklaringen har hatt betydning både for gjennomføringen av etterforskningen og for den bevisføring som var nødvendig ved behandlingen av saken for retten. De hensyn som ligger bak straffeloven § 59 annet ledd, slår langt på vei til her, og det at han ga denne forklaringen, må tillegges vekt i hans favør ved straffutmålingen.”

Om As tilståelse sies:⁶⁹

”Etter det opplyste må det legges til grunn at A først ga politiet opplysninger av betydning for saken på et langt senere tidspunkt og etter at A hadde vært foreholdt iallfall deler av forklaringene fra de øvrige. Selv om det er mulig at også As forklaring i noen grad førte til at bevisføringen under hovedforhandlingen kunne forenkles, kan det bare tillegges en begrenset betydning.”

I tillegg til å indikere betydningen av tilståelsestidspunktet, bekrefter dommen at siktedes kjennskap til eventuelt fellende bevis på tilståelsestidspunktet må tillegges vekt. I Høyesterett

⁶⁶ Avsnitt 10

⁶⁷ Avsnitt 17

⁶⁸ Side 474 i Rt.

⁶⁹ Side 475 i Rt.

ble straffen for A satt tilfengsel i 10 år og 6 måneder, mens den for B ble satt 1 år lavere, dvs. til fengsel i 9 år og 6 måneder.

Også i den tidligere nevnte avgjørelsen i *Rt. 2004 side 759* blir de prosessøkonomiske virkningene av tilståelsen trukket frem:⁷⁰

”I denne saka er det først og fremst domfelte sine tilståingar under etterforskinga som bør føre til redusert straff. Men ved si tilståing før saka gjekk til doms, gav A sine forklaringar også grunnlag for tilståingsdom. Også dette siste er viktig; i narkotikasaker først og fremst av prosessøkonomiske grunnar. Ei totalvurdering tilseier etter mitt syn ei nedsetjing av straffa med 6 månader.”

Dommen viser at selv der en tilståelse kommer svært sent, kan den tillegges vekt dersom den medfører en prosessøkonomisk gevinst, for eksempel at det kan avsies tilståelsesdom.

I *Rt 2005 side 314* uttaler førstvoterende generelt om den prosessøkonomiske betydning av tilståelser:⁷¹

”Spørsmålet om tilståingsrabatt har også ei prosessøkonomisk side. Dersom ein sikta ikkje blir godskriven for tilståing, vil han ofte ikkje sjå nokon grunn til å tilstå. I så fall vil han i staden kunne satse på sjølv ein liten eller til og med ein reint teoretisk sjanse for å bli frifunnen.”

Seksual- og voldsforbrytelser

Rettspraksis kan tyde på at den rent prosessøkonomiske virkning av en tilståelse kommer i bakgrunnen ved svært alvorlige forbrytelser, spesielt ved grove integritetskrenkelser som voldtekt, legemsbeskadigelser og drap.

Rt. 2001 side 1674 omhandler et tilfelle der en 53 år gammel mann var dømt etter straffeloven § 192 første ledd første straffalternativ og § 195 første ledd, første straffalternativ, jf. § 62 for voldtekt av en 10 år gammel jente. På bakgrunn av en rekke graverende trekk ved overgrepet konkluderer førstvoterende med at straffen på fengsel i fire år, som gjerningspersonen var idømt, ikke var for streng. Om tilståelsen sies:⁷²

”Så alvorlig som det straffbare forhold er, kan jeg ikke se at domfeltes tilståelse eller tidsforløpet kan gi grunnlag for nedsettelse av straffen. Hans tilståelse må for øvrig ha hatt liten betydning i den bevissituasjon som ellers forelå.”

Dette tilsier at domstolene i svært alvorlige saker der det foreligger tilstrekkelig med bevis, kan være tilbakeholdne med å gi strafferabatt for tilståelse. *Rt. 2002 side 993* viser det samme. Her uttales:

”A avga uforbeholden tilståelse med hensyn til de faktiske forhold i saken - med unntak for hans eget seksuelle overgrep mot C - den 13. september 2000, ca fire måneder etter at forbrytelsene ble begått, og etter at han i flere avhør hadde nektet befatning med dem. På dette tidspunkt var han imidlertid klar over at han var under sterk mistanke. Forut for tilståelsen ble han gjort kjent med at politiet hadde sikret biologisk materiale fra åstedet, at dette stemte med hans DNA-profil og at politiet var sikre på at han var en av gjerningsmennene. Han ble samtidig gjort oppmerksom på hvilke fordeler han kunne ha av å legge kortene på bordet.

⁷⁰ Avsnitt 22

⁷¹ Avsnitt 16

⁷² Side 1677

Det begrenser vesentlig den vekt As tilståelse av egne straffbare forhold kan tillegges, at tilståelsen først kom etter at det forelå bevis som med stor sikkerhet knyttet ham til åstedet.”

Man ser at hensynet til sakens oppklaring, offeret og de pårørende kan veie tungt i slike saker, jf. punkt 6.2.1. Ett eksempel på at både hensynet til offeret og en prosessøkonomisk gevinst er tillagt vekt, er *Rt. 2005 side 559*:⁷³

”Derimot mener jeg at As tilståelse bør gi en viss uttelling i form av mildere straff. Riktignok tilsto han først etter å ha blitt konfrontert med tekstmeldinger som han hadde sendt til B med beskrivelse av de seksuelle handlinger. Men tilståelsen, som kom kort tid etter anmeldelsen, har likevel lettet strafforfølgningen og redusert belastningen for den fornærmede.”

Her ble 6 måneder av straffen på 2 år og 1 måned gjort betinget.

I *Rt. 2004 side 1355* var fire menn tiltalt for svært grov mishandling. Den enes tilståelse kommenteres på følgende måte:⁷⁴

”Avslutningsvis nevner jeg at D har påberopt seg straffnedsettelsesgrunnen i straffeloven § 59 annet ledd. Jeg finner det klart at denne bestemmelsen ikke er anvendelig. Under etterforskningen tilstod han ingen deltakelse i forbrytelsene, og det var først under tingrettens behandling han innrømmet å ha vært på stedet.”

Dette indikerer at tilståelser som først fremkommer under hovedforhandlingen, normalt ikke skal tillegges nevneverdig vekt i formildende retning.

Høyesteretts dom 24. april 2007 (sak HR-2007-00752-A) gjaldt frihetsberøvelse som varte i flere dager, og som var kombinert med mishandling og trusler. To av de domfelte i tingretten trakk anken over skyldspørsmålet kort tid før ankeforhandlingen i lagmannsretten var berammet. Tilbaketrekkingen ble ansett som en uforbeholden tilståelse, jf. pkt. 4.1 foran. Tilståelsen hadde her både materiell og prosessuell betydning i tillegg til at den lettet offerets situasjon. Den prosessuelle betydning var begrenset til gjennomføringen av ankeforhandlingen for andre domfelte, som hadde anket fullstendig.

Vinningsforbrytelser

Selv om det ikke finnes mange eksempler på det i høyesterettspraksis, er det på det rene at strafferabatt ved tilståelse også kan gis ved vinningskriminalitet. Et eksempel er *Rt. 2004 side 1304*. Førstvoterende fastslår at det aktuelle forholdet som utgangspunkt kvalifiserer til en straff på fengsel i 6 måneder, og uttaler:

”Domfelte har tilstått alle handlingar. Tingretten har vist til at han venteleg hadde vorte dømt også utan tilståingane, men at tilståingane likevel har vore til lette for saka ved at pådømming kan skje ved tilståingsdom. Eg er einig i at dette må kome inn i straffeutmålinga, jf. straffelova § 59 andre ledd. Etter mitt syn kan straffa passande setjast til fengsel i 5 månader.”

Det må antas at en tilståelse av vinningskriminalitet ofte vil medføre at det kan avsies tilståelsesdom. I den nevnte avgjørelsen førte den rent prosessuelle virkningen for

⁷³ Avsnitt 21

⁷⁴ I avsnitt 25

rettergangen til at straffen ble satt ned fra et utgangspunkt på seks måneder til fem måneders fengsel.

4.3 Særlig om samfunnsstraff

Som redegjort for i punkt 4.3, gir adgangen i § 59 annet ledd annet punktum til å nedsette straffen til en mildere straffart, hjemmel for å anvende samfunnsstraff også der strafferammen er høyere enn grensen i § 28a.

I *Rt. 2004 side 492* (jf. punkt 4.3) ble samfunnsstraff ikke idømt. Saken gjaldt en alvorlig narkotikaforbrytelse (oppbevaring av 460 g amfetamin). Høyesterett fant at domfeltes rehabiliteringssituasjon framsto som for usikker og at en kortere fengselsstraff kunne sones uten at det i særlig grad ville gå utover domfeltes barn. I tillegg ble det vektlagt at tilståelsen først framkom etter at politiet under ransaking hadde funnet stoffet, og at den derfor først og fremst hadde prosessøkonomisk betydning. Samlet sett ble det ikke funnet grunnlag for å idømme samfunnsstraff.

I *Rt. 2004 side 327* ble en 17 ½ år gammel gutt domfelt for overgrep mot en syv år gammel jente og idømt 280 timer samfunnsstraff. Det ble lagt til grunn at seksualforbrytelser normalt vil falle utenfor området for samfunnsstraff, men straffeloven § 55 om handlinger forøvet før fylte 18 år gir hjemmel for nedsettelse til en mildere straffart. Førstvoterende for flertallet uttaler eksplisitt at det også legges vekt på at domfelte straks tilsto forholdet. Etter en gjennomgang av lagmannsrettens dom, gir flertallet uttrykk for å ha vært i atskillig tvil om resultatet og uttaler:

”Som lagmannsretten legger jeg til grunn at det foreligger klare individualpreventive hensyn til fordel for samfunnsstraff.”

At et slikt strengt krav gjelder også i forhold til § 59 annet ledd bekreftes i avgjørelsen i *Rt. 2005 side 559*. Med referanse til dommen i *Rt. 2004 side 327* uttales det:

”Saken gjaldt et enkeltstående overgrep som fremsto som en ”helt uforklarlig impulshandling”. Lovbryteren var 17 ½ år, han hadde avgitt en uforbeholden tilståelse, og klare individualpreventive hensyn talte for samfunnsstraff. Slike helt særegne forhold er det ikke anført i vår sak, og jeg finner det klart at samfunnsstraff ikke kan idømmes.”

Dette inntrykket forsterkes ytterligere i *Rt. 2005 side 564* som ble votert samme dag:

”Høyesterett har både før og etter lovendringen i 2001, som innførte samfunnsstraff i stedet for samfunnstjeneste, vært meget tilbakeholden med å idømme slik straff for alvorlige seksuallovbrudd. Ved overtredelse av § 195 har samfunnsstraff vært anvendt en gang ovenfor en lovbrøyer under 18 år, jf. *Rt. 2004 side 327*. I den nå foreliggende sak har domfelte ved tre anledninger hatt seksuell omgang til samleie med et barn under 14 år. Etter min mening er det uansett ved slike grove seksuallovbrudd, ikke aktuelt med samfunnsstraff. Hensynet til straffens formål tilsier at ubetinget fengsel må idømmes når gjerningsmannen er voksen, selv om det foreligger en uforbeholden tilståelse.”

Domfelte var her 21 år og fornærmede 13 år og 10 måneder.

Straffeloven § 59 annet ledd gir hjemmel for å idømme samfunnsstraff selv om vilkårene i § 28a ikke er oppfylt, når det foreligger en uforbeholden tilståelse og forholdene for øvrig tilsier

det. Det må foretas en konkret helhetsvurdering der særlig forbrytelsens karakter og alvor tas i betraktning og veies opp mot de formildende omstendigheter i saken. *Rt. 2004 side 492* viser at rettspraksis om straffenivå ved den aktuelle type forbrytelse vil være relevant, i tillegg til de momenter som svekker eller styrker vekten til den uforbeholdne tilståelsen. Avgjørelsene i *Rt. 2005 side 559 og 564* viser at samfunnsstraff vil være utelukket ved alvorlige seksualforbrytelser der overgriperen er voksen og det har skjedd flere overgrep.

I *Rt. 2005 side 1312* var det spørsmål om samfunnsstraff for grov narkotikaforbrytelse. Det forelå en uforbeholden tilståelse, slik at det var adgang til å idømme samfunnsstraff, selv om straffeloven § 162 annet ledd har en øvre strafferamme på fengsel i 10 år. Det som først og fremst kunne begrunne samfunnsstraff i det aktuelle tilfellet, var domfeltes rehabilitering:⁷⁵

” Høyesteretts praksis om bruk av samfunnsstraff av rehabiliteringshensyn viser at det er et vilkår at det foreligger en reell og lovende rehabiliteringssituasjon, og at denne klart og sterkt tilsier at fengselsstraff ikke bør brukes. Jeg viser til *Rt-2003-208* (særlig avsnitt 13), *Rt-2003-211*, *Rt-2003-1153*, *Rt-2004-492* (særlig avsnitt 14 og 15), *Rt-2005-781* og Høyesteretts dom 2. september 2005 (*HR-2005-01396-A*).

Etter det opplyste har A vist omfattende og gjentatt initiativ til å komme ut av en livssituasjon hun er fortvilt over, og dette synes i perioder å ha brakt henne et godt stykke i retning rehabilitering. Dette kan synes beundringsverdig i betraktning av den varighet og det omfang hennes rusmisbruk har hatt. Men jeg kan ikke se at bestrebelsene har den fasthet og progresjon som må være vilkåret for å kunne fastslå at det nå foreligger en reell og lovende rehabiliteringssituasjon. Jeg kan heller ikke se at det A har oppnådd gjennom rehabiliteringstiltak i de siste par år, i dag står i en slik stilling at soning vil virke ødeleggende. A er dessuten dømt for alvorlige forhold, der det må legges til grunn at hun har hatt befatning med slike mengder narkotika at det klart har oversteget hennes eget brukerbehov.

Jeg er etter dette kommet til at rehabiliteringshensynene verken alene eller sammen med det forhold at det er gått lang tid siden forholdene A er dømt for, kan begrunne bruk av samfunnsstraff.”

I *Rt. 2005 side 1070*, som også gjaldt § 162 annet ledd, ble derimot resultatet samfunnsstraff. Domfelte var her funnet skyldig i kjøp og oppbevaring av nesten 2 kilo hasj. Han ble pågrepet med stoffet og erkjente straks forholdet. I Høyesterett ble straffen satt til 270 timers samfunnsstraff med gjennomføringstid og subsidiær fengselsstraff på 10 måneder:⁷⁶

“Etter mitt syn må hensynet til As sønn veie tungt ved vurderingen av om samfunnsstraff skal idømmes. Gutten fikk store problemer da han forrige gang var atskilt fra faren, han er fortsatt svært utrygg og sårbar, og kontakten med faren er svært viktig for ham. Jeg legger også vekt på at A har klart å etablere en stabil tilværelse, og at han har gjennomgått en svært positiv personlig utvikling, slik at han nå er en god omsorgsperson for sønnen.

Selv om de ikke alene kan begrunne bruk av samfunnsstraff i vår sak, legger jeg også en viss vekt på de to andre omstendigheter som forsvareren har vist til: A har avgitt en uforbeholden tilståelse. Riktignok ble han pågrepet mens han hadde narkotikaen med seg. Men det har lettet etterforskningen og irettesetningen at han ikke har forsøkt å redusere sin rolle. Saken har dessuten tatt to år og ni måneder. Selv om saksbehandlingstiden ikke er spesielt lang, er den lengre enn den burde ha vært.

⁷⁵ Avsnitt 21-23

⁷⁶ Avsnitt 17-19

Etter en samlet vurdering mener jeg at det foreligger slike ekstraordinære personlige forhold at samfunnsstraff bør idømmes.”

I *Høyesteretts dom av 20. april 2007*⁷⁷ var det spørsmål om idømmelse av samfunnsstraff ved fartsovertredelse. Domfelte hadde kjørt i 97 km/t i en 50-sone, og Høyesterett la til grunn at samfunnsstraff kunne anvendes opp til 95 km/t. Forsvareren anførte at den uforbeholdne tilståelsen som var avgitt, utgjorde en slik spesiell omstendighet at det måtte være grunnlag for samfunnsstraff selv om fartsoverskridelsen lå utenfor det angitte området for samfunnsstraff. Førstvoterende uttaler om dette:⁷⁸

”I vår sak gjelder det kjøring i 97 km/t. Det foreligger ingen spesielle omstendigheter som kan tilsi at samfunnsstraff i dette tilfellet bør benyttes ut over den rammen som jeg her har trukket opp. Forsvareren har vist til at A har gitt en uforbeholden tilståelse. Jeg kan ikke se at dette bør få betydning for valg av reaksjonsform.”

Uttalelsen kan ikke oppfattes som et generelt utsagn om at tilståelse er irrelevant for valg av reaksjonsform, men må leses i den sammenheng det står: I trafikksaker som gjelder fart, gir tilståelsen alene ikke adgang til å fravike de grenser som rettspraksis har trukket opp for valget mellom betinget fengsel og samfunnsstraff og mellom samfunnsstraff og ubetinget fengsel i det den normalt vil være av mindre betydning.

4.4 Særlig om deldom

Det finnes flere eksempler på at deldom har vært benyttet når det foreligger uforbeholden tilståelse. Særlig gjelder dette ved seksualforbrytelser der det er streng minstestraft. Avgjørelsen i *Rt 2005 side1274* gjaldt en gutt på 18 år og 10 måneder som hadde hatt samleier med ei jente på 13 år og 8 måneder:

“De samleier som tiltalte er kjent skyldig i, og som de tidligere instanser har ansett som et sammenhengende straffbart forhold, har en minstestraft på fengsel i to år, jf. straffelovens §195 første ledd annet straffalternativ. En forbrytelse mot denne straffebestemmelse vil normalt lede til en ubetinget fengselsstraff, men hvor aldersforskjellen mellom tiltalte og fornærmede ikke er så stor, og hvor det foreligger et kjæresteforhold mellom dem, vil deldom med en relativt lang betinget del være et aktuelt alternativ, jf. *Rt-2005-564* avsnitt 20 med videre henvisninger til rettspraksis. Det er i denne kjennelsen pekt på at deldom også har vært benyttet når det foreligger en uforbeholden tilståelse, jf. straffelovens §59 annet ledd.

Tingretten beskrev forholdet mellom domfelte og fornærmede som nært og fortrolig. Det utviklet seg fra domfelte flyttet inn høsten 2002, og ble særlig styrket under en vanskelig periode høsten 2003, da fornærmedes foreldre gikk fra hverandre. Tingretten fant at forholdet mellom dem « iallfall må få nesten samme betydning for straffutmålingen som et kjæresteforhold ». Som lagmannsretten finner jeg å kunne slutte meg til tingrettens premisser på dette punkt.

Det må bebreides domfelte at han ikke sto i mot fornærmedes initiativ til å ville ligge med ham, særlig når man tar i betraktning at hun hadde gjennomlevd en vanskelig tid. Jeg finner imidlertid ikke grunnlag for å karakterisere domfeltes atferd som en utnyttelse av hennes vanskelige situasjon.

⁷⁷ Sak HR-2007-00734-A

⁷⁸ Avsnitt 20

Det må også - som tingretten anfører - i formildende retning legges vekt på at domfelte straks erkjente det straffbare forhold under første politiavhør. Det forenklet den videre straffesaksbehandlingen og sparte fornærmede for risikoen for ikke å bli trodd.

På denne bakgrunn er jeg enig i at den ubetingede del av straffen settes til fengsel i 60 dager.”

Her ble altså 1 år og 10 måneder av minstestrafen på fengsel i 2 år gjort betinget, og domfeltes umiddelbare tilståelse, som både reduserte belastningen for fornærmede og forenklet den videre straffesaksbehandlingen, var et sentralt moment ved straffutmålingen.

Også *Rt. 2005 side 1235* gjaldt forbrytelse mot straffeloven § 195. En 37 år gammel mann ble her domfelt for gjentatte seksuelle overgrep overfor to gutter på 10 år som han var støttekontakt for. Dommen er nærmere omtalt under pkt. 6.2.2. Saken ble avdekket ved at domfelte selv meldte fra til guttenes behandlingsinstitusjon, som igjen varslet barnevernet. Domfelte tilsto også overfor politiet. Tilståelsen omfattet alle de straffbare handlinger han ble dømt for, unntatt den mest alvorlige - seksuell omgang likestilt med samleie. Det forelå da ingen uforbeholden tilståelse, slik at det ikke var adgang til å gå under minimumsstraffen på to år og en måned, jf. strl. § 195 annet ledd annet punktum, § 206 og § 62. Lagmannsretten hadde angitt et normalnivå på fengsel i 3 år og 3 måneder. Førstvoterende i Høyesterett var enig i dette. På grunn av tilståelsen og de øvrige spesielle omstendigheter i saken ble straffen utmålt til fengsel i 2 år og 3 måneder, hvorav 6 måneder ble gjort betinget.

Det vises også til *Rt 2001 side 1354* og *Rt 2005 side 559* som er omtalt foran under pkt. 6.2.2.2 og til *Rt 2005 side 663* som er omtalt under pkt. 6.2.3.2

4.5 Andre grunnlag for straffereduksjon

Som det går frem av Høyesteretts kjennelse i *Rt. 2005 side 641*, jf. punkt 4.4, kan man ikke få straffnedsettelse etter § 59 annet ledd under rettergang som følge av at et forelegg ikke vedtas. Dette begrunnes med at det ved fastsettelsen av boten i forelegget er tatt hensyn til den prosessøkonomiske gevinst vedtagelse av forelegg innebærer sammenliknet med gjennomføring av hovedforhandling. En ytterligere straffereduksjon etter § 59 annet ledd ved tilståelse i retten ville derfor ha medført at siktede fikk nytte godt av tilståelsen to ganger.

At tilståelsen bare skal telle én gang er et moment som har generell relevans ved vurderingen av om strafferabatt ved tilståelse skal gis. Derimot kan siktede godt få rabatt på flere grunnlag. Det er altså ikke noe til hinder for at både tilståelse og andre formildende omstendigheter leder til nedsatt straff.

Slik er situasjonen der en siktet både tilstår eget forhold og samarbeider med politiet om andre involverte. Her har siktede krav på strafferabatt både for tilståelsen og for samarbeidet, jf. for eksempel uttalelsen i *Rt. 2005 side 1235 avsnitt 16*:

”Det at det nå er uttrykkelig lovfestet at en uforbeholden tilståelse skal tas i betraktning ved straffutmålingen, hindrer imidlertid ikke at det også tas hensyn til andre formildende momenter. Det fremgår uttrykkelig av Ot.prp.nr.81 (1999-2000) punkt 6.1 at man ikke har ment å gripe inn i gjeldende praksis for tilfelle der siktede på annen måte, eksempelvis ved samarbeid med politiet, har bidratt til å oppklare et straffbart forhold. Slike forhold skal fortsatt ligge som et vanlig straffutmålingsmoment under domstolenes skjønn.”

Videre vises til *Rt 2006 side 1482*. En av de domfelte hadde delvis tilstått sitt eget forhold, og han hadde også bidratt til oppklaring ved å forklare seg om andres rolle:⁷⁹

”I formildende retning legger jeg vekt på at E har avgitt delvis tilståelse og ikke minst at han har bidradd til sakens oppklaring. Det kan utvilsomt innebære en belastning å forklare seg om andres rolle i saker av denne art, og det må hensyntas ved straffutmålingen.”

I mange tilfelle vil imidlertid opplysninger om andre involverte medføre at omfanget av siktedes eget kriminelle forhold reduseres. Høyesterettspraksis tyder på at siktede i slike tilfeller ikke skal få rabatt både for tilståelse og bistand til politiet for den del av informasjonen om andre som samtidig reduserer straffeskylden for hans eget forhold.

I *Rt. 2002 side 993* uttaler førstvoterende:

”Det begrenser vesentlig den vekt As tilståelse av egne straffbare forhold kan tillegges, at tilståelsen først kom etter at det forelå bevis som med stor sikkerhet knyttet ham til åstedet. I denne situasjonen hadde han også en klar egeninteresse av å trekke inn B for å unngå å bli belastet mer omfattende forbrytelser enn han hadde begått. Hans forklaring var imidlertid avgjørende for å få B dømt.”

Rt. 2003 side 211 gjaldt straffutmålingen ved narkotikaforbrytelse etter § 162 annet ledd. Det uttales her:⁸⁰

”Domfelte har for Høyesterett fremhevet at han for politiet oppga navnet på den som han oppbevarte narkotikaen for. Jeg er enig i at det ved straffutmålingen kan tas hensyn til denne type bistand under politiets etterforskning. I dette tilfelle tjente for øvrig en slik opplysning også til å underbygge domfeltes påstand om at hans befatning med narkotikaen - ren oppbevaring for andre - var mer beskjedne enn den ellers ville ha vært. Lagmannsretten har ved utmålingen av fengselsstraffen lagt vekt på « at siktede har tilstått og samarbeidet med politiet », og jeg kan ikke se at dette forholdet i nevneverdig grad kan tillegges betydning ved vurderingen av spørsmålet om samfunnstjeneste.”

I *Rt. 2005 side 314*, som gjaldt befatning med bl.a. 1200 gram heroin og nesten 200 gram kokain, hadde domfelte både tilstått eget forhold og samarbeidet med politiet om oppklaring av saken for øvrig. Normalstraffen ble angitt til fengsel i 7 år eller noe i underkant av dette. Tilståelsen medførte en rabatt på ett og et halvt år, jf foran under pkt 6.2.3.2. Om ytterligere rabatt for samarbeidet uttales:⁸¹

”Samarbeidet med politiet skjedde såleis søndag kveld, frå han vart teken med på hotellet og til B vart pågripen. Det var i seg sjølv eit viktig samarbeid. Utan dette kunne ikkje mottakaren i Noreg bli avdekt.

Slikt samarbeid må føre til ein reduksjon i straffa. Det er mange døme i praksis på at dette er gjort. Eg nøyer meg med å vise til *Rt-1995-242* som gjeld eit sakstilhøve som i alle fall eit stykke på veg kan samanliknast med vårt. Ein slik reduksjon skal gi ein sikta grunn til å samarbeide med politiet med tanke på fullstendig oppklaring. Samstundes må reduksjonen vere så stor at ein sikta ser seg tent med å ta den risikoen samarbeid inneber.

⁷⁹ Avsnitt 13

⁸⁰ Avsnitt 14

⁸¹ Avsnitt 22-25

A sitt samarbeid har gitt grunnlag for pågriping av ein mottakar. B kom frå X til Oslo ved dette høvet, og han hadde klart ei viktig rolle på mottakarsida, noko eg snart skal kome attende til. At han ikkje vart domfelt for meir enn ein del av kvantumet, kan ikkje endre kva A må godskrivast for. Det er nok så at A må ha visst meir om kven han mottok stoffet frå, enn det han har fortalt. Eg kan likevel ikkje sjå at det bør vere noko vilkår for straffereduksjon at heile kjeda blir avdekt.

I lys av dette meiner eg at straffa bør reduserast ytterligare, med ni månader eller noko i underkant av det. Ut frå ei samla vurdering bør straffa for A då setjast til fengsel i fire år og ni månader.”

Rt. 2006 side 641 gjaldt medvirkning til forsettlig drap. Selv om minimumsstraffen i straffeloven § 233 er fengsel i 6 år, opprettholdt Høyesterett lagmannsrettens dom på fengsel i 3 år. Både tilståelse og bistand til politiet ble vektlagt, men momentene ble sett i sammenheng, slik at det ikke fremgår hvor stor rabatt hvert av dem medførte. Det uttales:⁸²

”Om § 58 kan anvendes eller ikke, er imidlertid ikke avgjørende for straffutmålingen. B har nemlig gitt en uforbeholden tilståelse, som etter straffeloven § 59 andre ledd i alle fall gir adgang til å gå under minstestraffen. Lagmannsretten uttaler at denne forklaringen, som B holdt fast ved fra første gang han forklarte seg til politiet, var avgjørende ikke bare for å oppklare hans egen sak, men også hadde stor betydning i saken mot A. - Når tilståelsen og den bistanden han gav til politiet, blir sett i sammenheng med at hans egen medvirkning til drapet i alle fall var begrenset, ser jeg ikke grunn til å endre lagmannsrettens fastsettelse av straffen til fengsel i 3 år. Jeg er dermed kommet til at anken må forkastes også når det gjelder ham.”

Høyesteretts dom 24. april 2007 (sak HR-2007-00752-A) gjaldt frihetsberøvelse som varte i flere dager, og som var kombinert med mishandling og trusler. To av de domfelte i tingretten trakk anken over skyldspørsmålet kort tid før ankeforhandlingen i lagmannsretten var berammet. Tilbaketrekkingen ble ansett som en uforbeholden tilståelse, jf. pkt. 4.1 foran. Tilståelsen hadde her både materiell og prosessuell betydning i tillegg til at den lettet offerets situasjon.⁸³ Forklaringen hadde dels bevisbetydning for vedkommendes eget forhold ved at den bekreftet at tingrettens dom var riktig, dels ga den et bedre bevisgrunnlag for lagmannsrettens behandling av de fullstendige anker fra andre domfelte. Avgjørelsen viser også at den avtalen som var inngått med påtalemyndigheten, ble tillagt ”en viss selvstendig betydning ved straffutmålingen”, jf. nærmere om dette nedenfor under pkt.8. Normalstraffen for begge de tiltalte ble angitt til fengsel i 4 år og 6 måneder.⁸⁴ Straffen ble utmålt til fengsel i 3 år og 5 måneder.

4.6 Særlig om tilståelsesdom

En kan ikke se at Høyesterett har behandlet i ren form spørsmålet om tilståelse og samtykke til tilståelsesdom i seg selv kan begrunne tilståelsesrabatt. Det foreligger flere avgjørelser der strafferabatt er gitt på grunnlag av at tilståelsen har hatt en prosessøkonomisk effekt og der det særskilt fremheves at tilståelsen har gitt grunnlag for tilståelsesdom. Til illustrasjon nevnes *Rt. 2004 side 759 og 1304* og *Rt. 2005 side 314*. I *Rt. 2004 side 1304* (vinningsforbrytelser) uttaler således førstvoterende:⁸⁵

⁸² Avsnitt 15

⁸³ Avsnitt 22

⁸⁴ Se avsnitt 18 i førstvoterendes votum. Det var dissens 3-2. Annenvoterende, som talsmann for mindretallet anga straffenivået til ”fengsel rundt 4 år og 3 måneder (avsnitt 41)

⁸⁵ Avsnitt 21

”Domfelte har tilstått alle handlingar. Tingretten har vist til at han venteleg hadde vorte dømt også utan tilståingane, men at tilståingane likevel har vore til lette for saka ved at pådømming kan skje ved tilståingsdom. Eg er einig i at dette må kome inn i straffeutmålinga, jf. straffelova § 59 andre ledd. Etter mitt syn kan straffa passande setjast til fengsel i 5 månader.”

I *Rt. 2004 side 759* blir de prosessøkonomiske virkningene av tilståelsen omtalt slik:⁸⁶

”I denne saka er det først og fremst domfelte sine tilståingar under etterforskinga som bør føre til redusert straff. Men ved si tilståing før saka gjekk til doms, gav A sine forklaringar også grunnlag for tilståingsdom. Også dette siste er viktig; i narkotikasaker først og fremst av prosessøkonomiske grunnar. Ei totalvurdering tilseier etter mitt syn ei nedsetjing av straffa med 6 månader.”

I *Rt 2005 side 314* uttaler førstvoterende generelt om den prosessøkonomiske betydning av tilståelser:⁸⁷

”Spørsmålet om tilståingsrabatt har også ei prosessøkonomisk side. Dersom ein sikta ikkje blir godskriven for tilståing, vil han ofte ikkje sjå nokon grunn til å tilstå. I så fall vil han i staden kunne satse på sjølv ein liten eller til og med ein reint teoretisk sjanse for å bli frifunnen.”

I ren form oppstår spørsmålet der det allerede foreligger fellende bevis når forklaringen avgis, og mistenkte er kjent med dette. Typiske eksempler på slike saker er promillekjøring og fartsovertredelser der farten er målt med radar, laser eller ved automatisk trafikkovervåking. De hensyn som begrunner ordningen med tilståelsesrabatt tilsier at en viss rabatt gis også i slike tilfeller. For domstolene gir det en ikke ubetydelig gevinst både i tids- og ressursbruk at saken kan pådømmes som enedommersak, og påtalemyndigheten sparer ressurser ved at den normalt ikke behøver å møte i retten når det begjæres tilståelsesdom.

Ofte vil en tilståelse både ha materiell og prosessøkonomisk betydning, og den kan i tillegg lette offerets situasjon. Da må alle momentene trekkes inn ved fastsettingen av rabattens størrelse, men de ulike grunnlag skal ikke summeres. Det må foretas en samlet bedømmelse.

4.7 Særlig om forelegg

I *Rt. 2005 side 641* (fartsovertredelse) fremholder førstvoterende:⁸⁸

”Erkjennelse av straffeskyld ligger til grunn for slike forelegg, slik at tilståelsen er tatt hensyn til når forelegget utferdiges. Når slike forelegg ikke vedtas og må sendes domstolene til pådømmelse, kan en uforbeholden tilståelse i seg selv ikke gi grunnlag for å gå under minstetider fastsatt i lov eller forskrift. Konsekvensen ville da bli at de som nekter å vedta forelegg vil få en ekstra ”rabatt” ved pådømmingen ... ”

Selv om avgjørelsen direkte gjelder spørsmålet om rabatt ved tap av førerett for motorvogn, må den siterte uttalelsen gjelde for forelegg generelt. Den må også oppfattes slik at den gjelder foreleggsordningen som sådan uavhengig av om straffeskyld er erkjent i den enkelte sak. Dette følger av at grunnlaget for å gi rabatt i foreleggssaker er den prosessøkonomiske gevinst ved at saken kan avsluttes med et forelegg, slik at man slipper å bringe den inn for retten til hovedforhandling. Rabatten er derfor ikke avhengig av at siktede har tilstått overfor

⁸⁶ Se avsnitt 22

⁸⁷ Avsnitt 16

⁸⁸ Se avsnitt 26. Avgjørelsen er nærmere omhandlet ovenfor under pkt. 4.4.

politiet og bør gis også der siktede uttaler at grunnen til at forelegget vedtas er at han ”vil bli ferdig med saken” eller tar lignende forbehold om straffeskylden.

5 SYNLIGGJØRING AV RABATT

5.1 Generelt

Som nevnt er det en forutsetning for at § 59 annet ledd skal virke motiverende, at man faktisk kan påvise at tilståelser medfører strafferabatt av en viss størrelse. Det er derfor avgjørende at rabatten synliggjøres i domsgrunnene. I høyesterettspraksis er dette også gjort i de aller fleste tilfeller, ved at man følger det oppsett som er beskrevet i punkt 6.1.

Et godt eksempel på hvordan dette gjøres er *Rt. 2002 side 1591*:⁸⁹

”Under henvisning til *Rt. 1991 side 1063* og til *Rt. 2000 side 3* for så vidt gjelder domfelte C, er jeg tilbøyelig til å mene at straffen skulle ligget nærmere 3 år og 6 måneder enn 3 år. A har drevet en betydelig og langvarig omsetning ut fra et økonomisk motiv. Han tok selv initiativ til å utvide området for sin virksomhet til X. Jeg viser også til at befatning med ecstasy i rettspraksis – *Rt. 1996 side 170* og *Rt. 2000 side 3* - er vurdert som alvorligere enn befatning med tilsvarende mengde amfetamin målt i brukerdoser, fordi ecstasy generelt gir større hallusinogene virkninger og har et større skadepotensiale enn amfetamin.

As tilståelse må føre til at straffen settes vesentlig lavere enn den ellers ville blitt, slik de tidligere instanser også er kommet til. Jeg bemerker imidlertid at politiet beslagla en ikke ubetydelig mengde narkotika 7. april 2000, som han uansett ville blitt holdt ansvarlig for, samtidig som de 37.000 kronene talte mot ham. En tilståelse som bare hadde omfattet det beslaget innebar, ville ikke fått noen særlig innvirkning på straffen. Det er først og fremst de forhold som politiet ikke kjente til som gjør utslag her, men det har også betydning at tilståelsen kom raskt og forenklet saksbehandlingen.”

Straffen ble satt i samsvar med lagmannsrettens dom til fengsel i to år og tre måneder.

Man formulerer altså et utgangspunkt for straffutmålingen for den enkelte forbrytelse (normalnivået). Deretter drøftes betydningen av tilståelsen og andre formildende omstendigheter (fradraget) før den endelige straffen blir utmålt. I artikkelen ”Høyesterett som straffedomstol etter to-instansreformen”⁹⁰ fremholder høyesterettsdommer Magnus Matningsdal at Høyesterett ved å vise hvor stort fradrag som er gjort i det enkelte tilfelle, bedre oppfyller sin rolle som landets øverste domstol.

Et nyere eksempel fra et annet område (seksuallovbrudd mot barn) er *Rt. 2005 side 1235*. Her tok man utgangspunkt i et normalnivå på fengsel i 3 år og 3 måneder. På grunn av tilståelse og andre spesielle omstendigheter ble straffen satt til fengsel i 2 år og 3 måneder, hvorav 6 måneder ble gjort betinget, se avsnitt 11-18 i avgjørelsen, som er sitert ovenfor under pkt. 6.2.2.2.

I det videre vil en omtale et utvalg dommer der tilståelsesrabatten i stor grad er konkretisert. Formålet med dette er å gi et inntrykk av hvilken rabatt som kan forventes i de ulike typer

⁸⁹ Side 1593

⁹⁰ LoR 2006 side 429 ff på side 448

saker. Det vises også til gjennomgangen av rettspraksis foran under pkt. 6.2.2 og 6.2.3. Det vises også til den tabellariske oversikten over rettspraksis i vedlegg 1.

Ser man på prosenttallet må dette vurderes i sammenheng med størrelsen på den straffen som er idømt. Ved en alvorlig forbrytelse der fengselsstraffen er svært lang, vil prosentandelen som oftest være lavere enn ved kortere dommer der tilståelsen kanskje har hatt tilsvarende virkning. Dette har bl.a. sammenheng med at rabatten må være stor nok til å virke motiverende på tiltalte, også i mindre alvorlige saker.

Både i forarbeidene til lovendringen da ordningen med tilståelsesrabatt ble lovfestet og i forarbeidene til straffeloven 2005 understrekes betydningen av at rabatten synliggjøres. Det vises særlig til pkt. 5 ovenfor om endringen i straffeprosessloven § 40 om kravene til domsgrunner. I sin høringsuttalelse av 14. februar 2007 til Justisdepartementets høringsnotat fra september 2006 om hurtigere straffesaksbehandling fremholdt riksadvokaten blant annet:⁹¹

”Riksadvokaten slutter seg til departementets forslag om at endringen i straffeprosessloven § 40 som ble vedtatt ved straffeloven 2005, settes i kraft straks. Dette vil formentlig bidra til at strafferabatten blir ytterligere synliggjort av domstolene. I proposisjonen til den nye straffeloven uttaler departementet bl.a.:⁹²

”Siktemålet med tilføyelsen er å sørge for at tilståelsesrabatten i større grad blir omtalt og synliggjort. Dette er en forutsetning for at bestemmelsen i straffeloven § 77 kan virke motiverende på de siktede. Departementet antar at et obligatorisk krav om at anvendelse av straffeloven § 77 skal omtales i domsgrunnene, også vil lede til at retten krever at aktor og forsvarer kommenterer spørsmålet i sine prosedyrer, eventuelt ved oversendelse av saken til retten for tilståelsesdom.”

Riksadvokaten slutter seg til disse betraktninger. Allerede i 2001 ga riksadvokaten instruks om at påtalemyndigheten i påtegningen ved begjæring om tilståelsesdom og i prosedyren ved hovedforhandling skal gi uttrykk for sin vurdering av om tilståelsen bør medføre straffereduksjon og i tilfelle hvor stor denne bør være.⁹³ I det rundskriv om tilståelsesrabatt som nå er under utarbeidelse, og som departementet nevner på side 66 i høringsnotatet, vil riksadvokaten gjenta dette og instruere om at påtalemyndigheten i begjæringen til tingretten om tilståelsesdom eller i prosedyren under hovedforhandling eller ankeforhandling alltid skal

- uttale seg om hvorvidt det er grunnlag for strafferabatt som følge av tilståelsen
- angi hvilket nivå straffepåstanden ville ha ligget på uten tilståelsen (normalnivået). Også rabattens størrelse bør angis eksplisitt, selv om dette uansett vil fremgå som differansen mellom normalnivået og den straffepåstand som faktisk blir lagt ned i saken.
- redegjøre for de momenter i den aktuelle sak som er relevante for spørsmålet om strafferabatt, og redegjøre for hvorledes påtalemyndigheten har vektlagt disse.

I forarbeidene til endringen i straffeprosessloven § 40 fremholdt departementet videre:⁹⁴

Etter departementets syn bør det også overveies å ta inn uttrykkelige bestemmelser i påtaleinstruksen § 21-2 og § 26-1 første ledd om at påtalemyndigheten ved henholdsvis tilståelsesdom og hovedforhandling i meddomsrett til veiledning for retten skal uttale seg om anvendelsen av bestemmelsen i lovutkastet § 77, og eventuelt også bestemmelsen i lovutkastet

⁹¹ Pkt. 3.7.2 på side 10 i uttalelsen

⁹² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) side 485 (i spesialmerknadene til utkastet til endring i straffeprosessloven § 40)

⁹³ Jf. punkt 11 i brev av 10. juli 2001 fra riksadvokaten til samtlige statsadvokatembeter med oppsummering av statsadvokatomøtet 2001.

⁹⁴ Proposisjonen side 373

§ 80 bokstav a nr. 2 (tilståelsesdom som straffnedsettelsesgrunn). Departementet ser det også som ønskelig at påtalemyndigheten i langt større utstrekning enn i dag, i forkant kan anslå nivå på sannsynlig straffepåstand ved ren tilståelsesdom sammenlignet med ordinær meddomsrettsdom uten tilståelse.

Etter riksadvokatens oppfatning bør det være tilstrekkelig med den instruks som gis i riksadvokatens rundskriv, men hvis departementet også vil ta inn uttrykkelige bestemmelser i påtaleinstruksen, har en selvsagt ikke innvendinger mot dette. Spørsmålet er ikke reist i høringsnotatet.

Riksadvokaten er enig med departementet i at det ikke nå er grunn til å skjerpe kravene i straffeprosessloven § 40 ytterligere slik at det også *skal* angis hvilken betydning tilståelsen har hatt for straffutmålingen. Det får man eventuelt komme tilbake til senere dersom de endringer som nå blir gjennomført, ikke gir den tilsiktede effekt.”

Riksadvokatens rundskriv nr. 3/2007 om strafferabatt ved tilståelse er tatt med som vedlegg 2 til artikkelen her. Synbarhet omtales i pkt. II 7 i rundskrivet.

5.2 Narkotikaforbrytelser

I den tidligere omtalte avgjørelsen i *Rt. 2002 side 1591* ble salg av ett kilo amfetamin og 1000 ecstasytabletter antatt å gi grunnlag for en dom på nærmere tre år og seks måneder uten formildende omstendigheter. Tilståelsen, som hadde hatt store materielle virkninger i tillegg til de prosessuelle, medførte en straffereduksjon på ett år og tre måneder, altså omlag 36 prosent. Rabatten omtales som ”betydelig”.

I *Rt. 2004 side 1287* ville straffen for grovt utbytteheleri ved narkotikaomsetning blitt i underkant av fire år uten straffnedsettende omstendigheter. Tilståelsen ble ikke ansett uforbeholden, men hadde gitt betydelige materielle bidrag til etterforskningen, og medførte at straffen ble satt til tre år.

I *Rt. 2004 side 759* uttaler førstvoterende i avsnitt 14 at straffen for erverv av 8,2 kilo hasj og videresalg av 3,2 kilo av disse i utgangspunktet tilsier en straff på to år og ni måneder. Etter en konkret vurdering av tilståelsen, som i dette tilfellet ble antatt å ha hatt prosessuelle virkninger både for etterforskning og rettergang (det ble avsagt tilståelsesdom), ble straffen redusert med seks måneder.

I *Rt. 2005 side 1453* gjorde domfeltes tilståelse det mulig å pådømme en vesentlig mer alvorlig narkotikaforbrytelse. Dommen er nærmere omtalt og sitert foran under punkt 6.2.3.2. Normalnivået ble angitt til ca. 15 års fengsel og straffen utmålt til fengsel i 9 år.

40 % rabatt ble resultatet i *Rt. 2006 side 1096* der tilståelsen var avgjørende for hvor stort kvantum hasj tiltalte kunne dømmes for å ha hatt befatning med.

Disse dommene bekrefter det inntrykk at en tilståelse med materiell virkning medfører større strafferabatt enn en tilståelse som bare har prosessuell virkning. Der tilståelsen har hatt omfattende materiell virkning, kan dette gi grunnlag for en reduksjon på mer enn 1/3, mens de prosessuelle virkningene synes å gi rundt 1/5s reduksjon. Der tilståelsen kommer sent og således bare har virkning for rettergangen, vil rabatten bli enda mindre.

5.3 Vinningsforbrytelser

Som nevnt finnes det bare en høyesterettsdom som omtaler tilståelsesrabatt i forbindelse med denne typen kriminalitet, nemlig *Rt 2004 side 1304*. Her ble straffen redusert fra seks til fem måneder som følge av en tilståelse som medførte at det kunne avsies tilståelsesdom.

5.4 Seksualforbrytelser

I *Rt 2005 side 564* ble en tilståelse som hadde lettet straffeforfølgningen og redusert belastningen for fornærmede, ansett som det eneste formildende moment ved straffutmålingen, og medførte at seks måneder av minstestrafen på to år og en måned ble gjort betinget.

I *Rt. 2004 side 755* tar førstvoterende som utgangspunkt at straffen for seksuell omgang med mindreårige må være to års ubetinget fengsel. På bakgrunn av aldersforskjellen mellom de involverte og domfeltes uforbeholdne tilståelse settes dommen til to år og en måneds fengsel, hvorav et år og en måned ble gjort betinget.

Rt. 2001 side 1354 omhandler en overtredelse av § 195 første ledd som i utgangspunktet kvalifiserte til en straff på ett år (minstestrafen på tidspunktet for overtredelsen). På grunnlag av tilståelsen, som først og fremst hadde hatt virkning for fornærmede, ble seks måneder av straffen gjort betinget.

Etter disse dommene må det antas at der handlingen gir grunnlag for å ta utgangspunkt i minstestrafen, må en tilståelse som får effekt for etterforskningen i tillegg til at den letter belastningen for fornærmede kunne føre til at anslagsvis 1/3 av straffen gjøres betinget.

5.5 Voldsforbrytelser

I *Rt. 2002 side 993* fant Høyesterett det klart at domfeltes forbrytelser i utgangspunktet kvalifiserte til lovens strengeste straff. Tilståelsen må antas å være hovedårsaken til at straffen ble redusert til fengsel i 19 år. Tilståelsen kan ikke antas å ha hatt materielle virkninger i domfeltes sak, men var avgjørende for at den andre tiltalte ble dømt, i tillegg til at hensynet til de fornærmede ble vektlagt. Dette fremstår som en liten reduksjon sammenliknet med det som gis for eksempel i narkotikasaker der tilståelsen har hatt liknende eller mindre effekt, noe som trolig har sin bakgrunn i de ekstraordinært grove volds- og seksualforbrytelsene saken omhandlet.

6 FORHÅNDSTILSAGN OM STRAFFEPÅSTAND

Det foreligger to avgjørelser fra Høyesterett om forhåndstilsagn om strafferabatt, nemlig *Rt 2005 side 1453* og *Høyesteretts dom 24. april 2007 (sak HR-2007-00752-A)*. I den førstnevnte saken hadde påtalemyndigheten på etterforskningsstadiet gitt opplysning til siktede og hans forsvarer om hva straffepåstanden ville bli ved tilståelse. Opplysningene ble gitt skriftlig av en politiadvokat etter konferanse med statsadvokaten. Senere fremkom informasjon om mer omfattende forhold, og påtalemyndigheten nedla derfor påstand om strengere straff. Høyesterett hadde ikke merknader til at påtalemyndigheten i et slikt tilfelle anså seg ubundet av det tilsagn som var gitt. Fra kjennelsen hitsettes:

“(10) Domfelte ble pågrepet i juni 2004, etter at han gjennom andre siktedes forklaringer var knyttet til et parti hasj på 61 kilo som politiet hadde funnet lagret i Lyngdal. Under ransaking hos domfelte ble funnet ytterligere knapt 10 kilo. Det kom etter hvert frem at det totalt hadde vært tale om et parti på 100 kilo hasj, som domfelte sammen med andre hadde innført fra Danmark i båt. Domfelte erkjente straffeskyld og ble varetektsfengslet.

(11) Under avhør i juli 2004 gjorde politiet A kjent med at det gikk rykter om at det hadde vært flere turer til Danmark. Utenfor avhør bekreftet han dette. Etter å ha snakket med sin forsvarer, som var til stede under avhøret, ga han uttrykk for at han ønsket å erkjenne det han hadde gjort, men ikke uten på forhånd å få en garanti fra politiet med hensyn til straffen. Forsvareren ble av domfelte gitt en oversikt over det samlede kvantum hasj, amfetamin og rohypnoltabletter som det var tale om, og brakte dette videre til påtalemyndigheten.

(12) I forbindelse med et politiavhør som ble gjennomført 15. juli 2004, skrev den politiadvokat som hadde ansvaret for saken, en erklæring stilet til forsvareren hvor det blant annet het:

« Under henvisning til nærmere skissert faktum forut for oppstart av politiforklaring fra forsvarer og/eller siktede A vedrørende overtredelse av straffeloven § 162 3. ledd, og særlig under henvisning til strl. § 59 2. ledd, opplyses det herved at påtalemyndigheten ved undertegnede og/eller Statsadvokaten i Agder i fremtidig hovedforhandling, vil nedlegge påstand om straff med fengsel i syv år. »

(13) Det ble i erklæringen opplyst at politiadvokaten på forhånd hadde vært i kontakt med Statsadvokaten i Agder, og at domstolene ved straffutmålingen ville stå fritt i forhold til den påstand som påtalemyndigheten ville nedlegge under en fremtidig hovedforhandling.

(14) I det avhør som ble gjennomført 15. juli 2004, erkjente domfelte i tillegg til den innførsel av hasj fra Danmark som var bakgrunnen for fengslingen, ytterligere i alt 7 kjøp med korresponderende innførsler og påfølgende salg i Norge, med kvanta fra 10 til 106 kilo, til sammen 353 kilo hasj. Disse straffbare forholdene var begått i tiden fra 2000 til 2004. I tillegg erkjente han oppbevaring av ca. 30 000 rohypnoltabletter og oppbevaring og delvis finansiering av i alt 12,5 kilo amfetamin. Når bortsees fra delfinansieringen av amfetaminen, ble alle disse forhold inntatt i den siktelse som politiet utferdiget 18. juli 2004.

(15) Under den videre etterforskning fant påtalemyndigheten grunnlag for å utvide siktelsen. Således omfattet den tiltalebeslutning som senere ble tatt ut, dels helt nye forhold, og dels en mer omfattende befatning med den narkotika som han tidligere bare var siktet for å ha oppbevart. Tiltalebeslutningen omfattet etter dette kjøp og salg av ytterligere ett parti amfetamin på 5 kg, av 200 gram kokain og kjøp av knapt 5 kilo metamfetamin. Hva angår den oppbevaring av 12,5 kg amfetamin og 30 000 rohypnoltabletter som var omhandlet i den tidligere siktelsen, var disse forhold i tiltalebeslutningen nå utvidet til å gjelde kjøp og salg.

(16) Påtalemyndigheten ga på denne bakgrunn uttrykk for at man ikke lenger anså seg bundet av avtalen om å nedlegge påstand om 7 års fengsel. Til tross for forsvarerens protest, ble dette fastholdt for tingretten, hvor det ble påstått fengsel i 9 år. Denne påstanden ble senere opprettholdt under ankebehandlingen for Agder lagmannsrett.

(17) Det følger av straffeloven § 59 annet ledd at retten ved utmåling av straffen skal ta i betraktning en eventuell uforbeholden tilståelse fra siktedes side. Dette innebærer rimeligvis at en siktet i mange tilfeller på forhånd kan føle behov for nærmere kunnskap om de strafferettslige konsekvensene av å tilstå. Dette gjelder både forhold som man vet at politiet kjenner til og forhold som antas å være påtalemyndigheten. I dette tilfelle hadde påtalemyndigheten som nevnt gitt et skriftlig tilsagn.

(18) I den utstrekning det gis tilsagn av denne karakter, springer det i øynene at det særlig er to forhold som må gjøres klart: For det første må det klargjøres for siktede at domstolene ikke er bundet til å følge den straffepåstand som påtalemyndigheten nedlegger. Og for det annet må omfanget av de straffbare forhold som tilsagnet knytter seg til, gjøres tilstrekkelig klart.

(19) I dette tilfellet er det liten uenighet om omfanget av de straffbare forhold som var skissert overfor påtalemyndigheten før tilsagnet ble gitt. Jeg har foran redegjort for de straffbare handlinger som senere kom til. De er slik jeg ser det, av en slik karakter og av et slikt omfang at påtalemyndigheten må sies å ha hatt god grunn til å gå ifra tilsagnet om at straffepåstanden skulle være 7 års fengsel.

(20) Jeg tilføyer at heller ikke domfelte kan ha hatt noen rimelig grunn til å oppfatte situasjonen annerledes. Jeg viser her til den skriftlige erklæring som den forsvarer som bisto ham under avhøret 15. juli 2004, har avgitt for Høyesterett. Her fremgår at det under avhøret kom frem at det var tale om flere innførsler av hasj og mer omfattende befatning med de 12,5 kilo amfetamin enn det som var skissert før avhøret. Avhøret ble da stoppet, og det ble tatt opp med påtalemyndigheten hva dette hadde å bety for avtalen om straffepåstanden. Det endte med at man ble enige om at avtalen også dekket det overskudd som var kommet frem i avhøret.

(21) Forsvareren har fremholdt at politiet allerede da tilsagnet ble gitt 15. juli 2004, i noen grad skal ha hatt kunnskap om de forhold som senere ble tatt inn i tiltalebeslutningen. Jeg kan ikke se at dette har noen betydning for det spørsmål som nå er reist.

(22) Jeg er etter dette kommet til at det ikke er begått feil i forbindelse med at påtalemyndigheten så bort fra tilsagnet om straffepåstanden på 7 års fengsel. Jeg tilføyer at domfelte senere avga rettslig forklaring stort sett i overensstemmelse med sin politiforklaring fra 15. juli 2004.”

I *Høyesteretts dom 24. april 2007 (sak HR-2007-00752-A)* trakk to av de tiltalte anken over skyldspørsmålet. For den ene (F) skjedde dette tre dager før ankeforhandlingen i lagmannsretten og for den andre (G) samme dag som ankeforhandlingen var berammet. Bakgrunnen for at ankene ble trukket var at de tiltalte inngikk avtale med påtalemyndigheten om straffepåstanden for lagmannsretten. Førstvoterende beskriver avtalen slik:

”(6) Avtalen gikk ut på at påtalemyndigheten etter at anken over skyldspørsmålet var trukket, skulle nedlegge påstand som innebar en strafferabatt på 1/3 av den straff de var idømt ved tingrettens dom. Dette innebar for G og F at påtalemyndigheten nedla påstand om ubetinget fengsel i henholdsvis tre år og to år og ni måneder.

...

(25) Jeg ser så på betydningen av avtalen med påtalemyndigheten. Det er opplyst at det var påtalemyndigheten som tok initiativet til at avtalen kom i stand. Initiativet er begrunnet med at påtalemyndigheten anså en tilståelse fra de domfelte i dette tilfelle som særdeles betydningsfull for sakens oppklaring, ikke minst fordi det før anken ble trukket ennå var uklart om fornærmede, som bodde i Estland, ville stille som vitne i saken. Påtalemyndigheten har videre poengtert betydningen av at tiltalte kan stole på en slik avtale, og at den derfor, selv om den ikke er bindende for retten, bør veie tungt når straffen skal utmåles.

Førstvoterende siterer deretter avsnitt 17 fra avgjørelsen i *Rt. 2005 side 1453* og det uttales videre om betydningen av tilsagn fra påtalemyndigheten om strafferabatt:

(27) Betydningen av slike tilsagn ved straffutmålingen ble ikke drøftet. Om dette uttaler imidlertid lagmannsretten i G-saken:

”Å skulle binde retten ved straffetilsagn er så langt ingen aktuell problemstilling, men det er samtidig av grunnleggende betydning for tilliten til de rettshåndhevende myndigheter,

herunder påtalemyndighetens autoritet, at påtalemyndighetens avtaler og tilsagn ikke uten videre blir neglisjert av domstolene.

...

At strafferabatt basert på avtale/tilsagn fra påtalemyndigheten formelt faller utenom virkeområdet for straffeloven § 59 annet ledd, er ikke til hinder for at lagmannsretten kan hensynta slik avtale/tilsagn ved straffutmålingen. Intensjonen med avtalene er langt på veg sammenfallende med lovgrunnen bak straffeloven § 59 annet ledd, og legalitetsprinsippet er ikke til hinder for avtaler eller tilsagn til gunst for de tiltalte.

Lagmannsretten er etter dette kommet til at en strafferabatt for G og - enn mindre - for E, ikke bør utelukkes på prinsipielt grunnlag. Lagmannsretten står imidlertid - som også aktor har presisert både tidligere overfor forsvareren og under ankeforhandlingen - fritt i forhold til påtalemyndighetens tilsagn, dog med det tidligere nevnte forbehold om tilbakeholdenhet med å underkjenne slike avtaler.”

(28) Jeg oppfatter lagmannsretten slik at den med dette har gitt uttrykk for at den ved straffutmålingen har gitt avtalene en viss selvstendig betydning, men at disse ikke kan følges fullt ut.

(29) Jeg kan i det vesentlige slutte meg til lagmannsrettens rettslige vurdering av betydningen av slike avtaler. Gode grunner kan etter omstendighetene tale for at påtalemyndigheten inngår denne type avtaler for på den måten å begrense rettsforhandlingen. Dette gjelder spesielt i store, kompliserte saker med mange aktører, slik forholdene har vært i dette tilfelle, der påtalemyndigheten ofte vil ha den beste oversikt over hvilken betydning en tilståelse vil ha for avviklingen av saken. Skal formålet kunne oppnås, må det være en viss forutberegnlighet med hensyn til hvilket gjennomslag påtalemyndigheten vil kunne regne med å få i domstolen. Dette tilsier at domstolen må være villig til å tillegge slike tilsagn en viss selvstendig betydning, selv om de ikke gis rekkevidde som i det lovforslag som er presentert i Justisdepartementets høringsnotat av september 2006 om hurtigere behandling av straffesaker. Forutsetningen er selvfølgelig at påtalemyndigheten ved inngåelse av slike avtaler opptrer lojalt i forhold til de retningslinjer for strafferabatt som er trukket opp i Høyesteretts praksis.”

I den aktuelle saken hadde påtalemyndigheten ved sitt tilsagn gått for langt:

”(30) I denne saken har påtalemyndigheten gått ut med et tilsagn om å nedlegge påstand om en reduksjon tilsvarende 1/3 av tingrettens utmålte straff. Det er i denne forbindelse vist til den strafferabatt som ble gitt i Rt. 2002 side 1591, der straffen på grunn av tilståelsen ble redusert fra tre år og seks måneder til to år og tre måneder. Jeg er kommet til at en slik reduksjon går ut over en forsvarlig ramme for anvendelse av straffeloven § 59 annet ledd i vår sak. Jeg nevner at forholdene i nevnte dom lå vesentlig annerledes enn i herværende sak. I den saken kom tilståelsen allerede tidlig under etterforskningen, og omfattet blant annet betydelige forhold som politiet på forhånd ikke kjente til. I tillegg var det lagt en viss vekt på at det gikk unødig lang tid fra forholdene ble avdekket og tilståelsen forelå til dom ble avsagt i forhørsretten.”

Høyesterett kom etter dette til at det skulle gis rabatt med ca 1/4.⁹⁵

Man må etter disse avgjørelsene kunne legge til grunn at det ikke knytter seg betenkeligheter til at påtalemyndigheten avgir tilsagn om straffepåstand. Som førstvoterende fremholder i begge avgjørelsene, kan siktede ofte ha behov for en slik avklaring på forhånd. Også i forarbeidene til den nye straffeloven oppfordres påtalemyndigheten til å gi informasjon på et tidlig tidspunkt.⁹⁶

⁹⁵ Se angivelsen av normalstraff i avsnitt 18 (fengsel i 4 år og 6 måneder) og utmålt straff i avsnitt 31 (fengsel i 3 år og 5 måneder).

⁹⁶ Ot prp nr. 90 (2003-2004) side 373

”Departementet ser det også som ønskelig at påtalemyndigheten i langt større utstrekning enn i dag, i forkant kan anslå nivå på sannsynlig straffepåstand ved ren tilståelsesdom sammenlignet med ordinær meddomsrettsdom uten tilståelse.”

Som det går frem av avsnitt 18 i kjennelsen fra 2005, må to vilkår være oppfylt ved avgivelse av forhåndstilsagn om strafferabatt:

- Det må være gjort klart overfor siktede at domstolene er ubundet av påtalemyndighetens straffepåstand
- Det må være tilstrekkelig klart hvilke straffbare forhold(art og omfang) tilsagnet knytter seg til.

Avgjørelsen fra 2005 viser også at påtalemyndigheten kan fragå et tilsagn om straffepåstand og påstå strengere straff dersom det senere viser seg at det er grunnlag for tiltale for andre forhold eller mer omfattende forhold enn det tilsagnet bygget på.

Ved avgjørelsen fra 2007 ble det også slått fast at en avtale med påtalemyndigheten om strafferabatt skal tillegges en viss selvstendig vekt ved straffutmålingen.⁹⁷ Førstvoterende forutsetter naturlig nok at ”påtalemyndigheten ved inngåelse av slike avtaler opptrer lojalt i forhold til de retningslinjer for strafferabatt som er trukket opp i Høyesteretts praksis.”⁹⁸

I Justisdepartementets høringsnotat fra september 2006 om hurtigere straffesaksbehandling foreslås at påtalemyndighetens tilsagn om strafferabatt som hovedregel også skal være bindende for domstolene. I sin høringsuttalelse av 14. februar 2007 har riksadvokaten advart mot dette:⁹⁹

” Riksadvokaten kan ikke gå inn for at det nå etableres en ordning med strafftilsagn. På samme måte som for forslaget om ytterligere innskjerping av kravene til domsgrunner, jf. høringsnotatet side 66 og siste avsnitt under pkt. 3.7.2 ovenfor, mener riksadvokaten at man uansett bør vente og se hvilken effekt de øvrige endringer vil ha. Først dersom disse viser seg ikke å gi den økning i antall tilståelsesdommer som forventes, kan det være grunn til å vurdere mer vidtgående endringsforslag.

På samme måte som departementet anser riksadvokaten det utelukket at påtalemyndigheten og siktede gjennom avtale skal binde domstolenes lovanvendelse (subsumsjonen). Men etter riksadvokatens oppfatning er det også et viktig prinsipp i straffeprosessen at domstolen skal stå fritt i forhold til partenes påstander om straff, jf. straffeprosessloven § 38. Prinsipielt bør det fastholdes at tilståelsesrabatt fastsettes av domstolen, og at dette først skjer etter at man har full oversikt over faktum i saken. En annen sak er at påtalemyndigheten under etterforskingen/saksforberedelsen – når den har tilstrekkelig oversikt over faktum – bør vurdere å gi et tilsagn om hvilken straffepåstand som vil bli nedlagt hvis siktede tilstår. Påstanden har påtalemyndigheten selv herredømme over. Det bør være full notoritet og åpenhet om dette.

Når tilsagn gis om straffepåstand, må påtalemyndigheten forholde seg til det straffenivå som følger av rettspraksis. Påtalemyndigheten vil opptre lojalt i forhold til dette nivået, og det må da

⁹⁷ Avsnitt 28 og 29. Det var dissens 3-2, og annenvoterende som talsmann for mindretallet fremholdt at ”strafferabatten for tilståelser bør være uavhengig av om tiltalte har tilstått av eget tiltak eller om tilståelsen er fremkommet etter tilsagn fra påtalemyndigheten om en mildere straffepåstand.” (Se avsnitt 34 og den nærmere begrunnelse i avsnitt 35 og 36)

⁹⁸ Avsnitt 29

⁹⁹ Se uttalelsen side 12-13 (pkt 3.7.6) Uttalelsen ligger på internett på riksadvokatens hjemmeside www.riksadvokaten.no.

antas at domstolen som oftest i hovedsak vil være enig både i det normalnivå som tilsagnet angir, og rabattens størrelse og derfor som regel vil godta den straffepåstand som fremgår av tilsagnet. Ved mer aktiv bruk av tilsagn om straffepåstand vil en på denne måten i praksis oppnå tilnærmet det samme som departementet tilsikter med den skisserte ordning med strafftilsagn som binder domstolene, men uten at man bryter med sentrale og grunnleggende prinsipper i vår straffeprosess om domstolenes kompetanse og deres uavhengighet.

Et problem som bare kort skal berøres her knytter seg til påtalemyndighetens vurdering av sakens alvor som grunnlag for påstanden. I f.eks. voldssaker kan det være vanskelig å angi korrekt påstand før de relevante vitner har gitt sin fullstendige forklaring. Dette er en gjennomgående problemstilling.

For sammenhengens skyld tilføyes at riksadvokaten ikke godtar avtaler mellom siktede og påtalemyndigheten om hvilke forhold som skal strafforfølges. Således har riksadvokaten tidligere instruert om at henleggelse eller nedsubsumering ikke skal brukes som vederlag for opplysninger.¹⁰⁰

”Straffbare forhold skal ikke henlegges eller nedsubsumeres som vederlag for informasjon. Den ordinære strafferettslige belønningsform er å påstå redusert straff begrunnet i at siktede har gitt viktig bistand under etterforskningen. Er kildens eget straffbare forhold mindre alvorlig, kan det også være aktuelt med et bøteforelegg istedenfor tiltale. Bagatelmessige forhold kan med den samme begrunnelse avgjøres med påtaleunntatelse.

Løslatelse fra varetekt eller opphevelse av restriksjoner kan ikke benyttes som vederlag for opplysninger.”

Stortinget har gitt sin tilslutning til dette.

Tilståelse av eget forhold kan medføre at begrunnelsen for restriksjonene eller varetektsfengslingen ikke lenger er til stede – det er for eksempel ikke lenger fare for bevisforspillelse – slik at løslatelse eller opphevelse av restriksjoner skjer på dette grunnlag.

Etter riksadvokatens syn kan påtalemyndigheten gi tilsagn om straffepåstand uten at det er påkrevd med lovhjemmel, og en anser det tilstrekkelig med regulering i rundskriv herfra. Hvis departementet likevel skulle komme til at lovfesting er ønskelig, kan dette gjøres ved å bruke de to første ledd i utkastet til § 233a i høringsnotatet side 76. En antar at det med ”påtalemyndigheten” i utkastet menes den påtalemyndighet som har tiltalekompetansen i saken hvilket bør i det minste klargjøres i forarbeidene.”

I rundskriv nr. 3/2007 om tilståelsesrabatt pkt. 9 har riksadvokaten gitt nærmere instruksjoner om bruk av skriftlig tilsagn om straffepåstand.

¹⁰⁰ Se rundskriv nr. 2/2000 om vederlag til politiets kilder og provokasjon som etterforskningsmetode pkt. II 3

7 OPPSUMMERING

Straffelovens § 59 annet ledd etablerer en plikt for retten til å ta tiltaltes uforbeholdne tilståelse i betraktning ved straffutmålingen. Om den skal føre til straffreduksjon vil bero på en konkret vurdering.

Det går frem av forarbeidene og av rettspraksis at det ved denne vurderingen særlig skal legges vekt på tilståelsens betydning for fornærmede og på om den har gitt noen prosessøkonomisk gevinst. Det sistnevnte momentet omfatter både materielle og prosessuelle virkninger.

Hensynet til offer og pårørende har størst vekt ved volds- og seksuallovbrudd. Her er tilståelsen (skylderkjennelsen) særlig viktig for de berørte. Dessuten vil det ha stor betydning om forklaringen medfører at offeret spares for en langvarig og belastende etterforskning og domstolsbehandling, herunder at fornærmede slipper å få sin troverdighet trukket i tvil.

Høyesterett har gitt størst rabatt der siktedes tilståelse har hatt materiell betydning, dvs. bidratt til sakens oppklaring. Om en tilståelse har materiell betydning må vurderes konkret. I narkotikasaker har domstolene ofte vært tilbakeholdne med å gi rabatt der erkjent stoff og kvantum samsvarer med politiets beslag, men det er også eksempler på at tilståelse i slike tilfelle kan ha betydning for oppklaring av saken, særlig for spørsmålet om subjektiv skyld.

I saker med flere forhold der tilståelsen har betydning for oppklaring av noen av forholdene, men ikke alle, må rabatten knyttes til den del av straffen som skjønnsmessig kan tilbakeføres til de forhold som ellers ikke ville blitt oppklart.

Praksis viser at en tiltalt som tror at han bidrar med mer informasjon enn politiet sitter inne med, skal godtgjøres for denne selv om dette ikke er tilfellet. Hvilken kunnskap tiltalte har om bevisituasjonen på det tidspunktet han tilstår, blir dermed sentralt.

Vekten av tilståelsens prosessuelle virkninger må sees i sammenheng med sakens karakter. Rettspraksis kan tyde på at rent prosessøkonomiske virkninger kommer i bakgrunnen ved svært alvorlige volds- og seksualforbrytelser, mens de i narkotikasaker kan tillegges betydelig vekt, særlig der det avses tilståelsesdom.

Både i forhold til materielle og prosessuelle virkninger blir tidspunktet for tilståelsen sentralt. Jo tidligere den kommer, jo større mulighet vil det være for at den har materiell betydning, ettersom det ofte er tids- og arbeidskrevende for politiet å finne frem til bevisene på egenhånd. Det samme gjelder størrelsen av de prosessøkonomiske besparelser. Dessuten vil belastningen for fornærmede og pårørende være mindre jo tidligere tilståelsen kommer.

Praksis viser at Høyesterett ved straffutmålingen følger et mønster der det først angis et normalnivå (den straff forbrytelsen ville medført uten tilståelsen, eventuelt uten tilstedeværelse av formildende omstendigheter). Deretter vurderes konkret hvilken reduksjon i straffen tilståelsen skal medføre, før den endelige straffen blir fastsatt. Der det også foreligger andre formildende omstendigheter, for eksempel rehabilitering eller at det har gått lang tid, er det naturlig nok ikke alltid like enkelt å se hvor stor "rabatt" tilståelsen isolert har medført.

En forutsetning for at rabatten skal virke motiverende, er at den er synbar for tiltalte. Dette beror i stor grad på den informasjon som mistenkte får. Dette vil igjen avgjøres av påtalemyndighet, forsvarer og domstolens evne til klart å formulere de vurderinger som foretas og den vekt som tilståelsen tillegges i straffutmålingen. Det er viktig at politiet og påtalemyndigheten aktivt bidrar til ordningen med tilståelsesrabatt kan virke etter lovgivers intensjon. Forhåpentligvis vil denne artikkelen bidra til økt kunnskap hos våre medarbeidere.

8 VEDLEGG